

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST IN LITERARNO
TEORIJO

EMMA GOLLES

JEZIK IN IDENTITETA: SODOBNE PESNICE
V BENEŠKI SLOVENIJI

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST IN LITERARNO
TEORIJO

DIPLOMSKO DELO

JEZIK IN IDENTITETA: SODOBNE PESNICE
V BENEŠKI SLOVENIJI

ŠTUDIJSKI PROGRAM

Primerjalna književnost in literarna teorija

Mentor: red. prof. dr. Vid Snoj

Avtorica: Emma Golles

Ljubljana 2015

*Zahvaljujem se mentorju za napotke in usmeritve pri delu,
svoji mami, profesorici Živi Gruden,
Ilariji Ciccone in Nicoli za veliko pomoč,
svoji družini za podporo,
pesnicam za razpoložljivost,
vsem prijateljem za spodbudo.*

IZVLEČEK

V pričujoči diplomski nalogi z naslovom *Jezik in identiteta: sodobne pesnice Beneške Slovenije* se bomo ukvarjali s književnostjo Beneške Slovenije, območjem v Furlaniji Julijski krajini, kjer živi slovenska skupnost.

Diplomsko delo bosta sestavljali dva dela: prvi bo namenjen predstavitvi same Beneške Slovenije (geografija, zgodovina in jezik), drugi del bo obravnaval književnost od prvih rokopisov do sodobnih avtorjev. Analizirali bomo vse generacije, ki sestavljajo tamkajšnjo beneško literaturo, a se bomo osredotočili na zadnji, četrti generaciji. To generacijo sestavljajo povsem ženske, zato smo jo imenovali "žensko" generacijo: vanjo spadajo razne pesnice, za poglobljeno analizo pa smo izbrali narečni opus Marine Cernetig (1960), Claudie Salamant (1968) in Andreine Trusgnach (1961), ki so najbolj produktivne sodobne avtorice.

KLJUČNE BESEDE: Beneška Slovenija, beneško narečje, beneška književnost, »ženska« generacija, Marina Cernetig, Claudia Salamant, Andreina Trusgnach

ABSTRACT

The thesis presents the contemporary literary scene in Friulian Slavia, a small region located in north-eastern Italy, near the Italian border with Slovenia. Friulian Slavia, also known as Benečija or Beneška Slovenija, is a bilingual area and one of the areas of the Slovene minority in Italy. The thesis is divided in two parts: the first is a description of Friulian Slavia (its geography, history, and language), and the second focuses on the history of its literature, from the beginnings in the 6th century to our days.

The thesis presents all the literary generations, from the first priests, who were essential for the development of literary production and played a great cultural and educational role, to the contemporary poets.

The thesis focuses especially on the last generation of contemporary poets, which is mainly composed by women and can be referred to as the “Women’s generation”. The most important representatives of this generation are the poetesses Marina Cernetig (1960), Claudia Salamant (1970) and Andreina Trusgnach (1961).

KEYWORDS: Friulian Slavia, Slovene dialect, Friulian Slavian literature, “Women’s” generation, Marina Cernetig, Claudia Salamant, Andreina Trusgnach

KAZALO

1. UVOD	12
2. BENEŠKA SLOVENIJA – BENEČIJA	14
2.1 NEDIŠKE DOLINE.....	15
3. ZGODOVINA BENEŠKE SLOVENIJE	16
4. JEZIK	19
4.1 GLEDALIŠČE KOT ORODJE ZA RAZVOJ LASTNE »BENEŠKE« IDENTITETE.....	20
5. ZGODOVINA BENEŠKE LITERATURE	22
5.1 ZAČETEK LITERATURE – STARI ROKOPISI.....	22
5.2 PREDSTAVNIKI BENEŠKE LITERATURE SKOZI ČAS.....	23
1. generacija od 1850 do približno 1950.....	23
2. generacija (1950 – 1990).....	26
3. in 4. generacija (1970 – 2015).....	27
6. SODOBNA ŽENSKA POEZIJA BENEŠKE SLOVENIJE	34
6.1 MARINA CERNETIG – ŽIVLJENJEPIS.....	36
6.1.2 INTERPRETACIJA PESMI.....	36
6.1.3 INTERVJU Z MARINO CERNETIG.....	44
6.2 ANDREINA TRUSGHACH – ŽIVLJENJEPIS.....	47
6.2.1 INTERPRETACIJA PESMI.....	47
6.2.2 INTERVJU Z ANDREINO TRUSGNACH.....	55
6.3 CLAUDIA SALAMANT – ŽIVLJENJEPIS.....	58
6.3.1 INTERPRETACIJA PESMI.....	58
6.3.2 INTERVJU S CLAUDIO SALAMANT.....	66
7. SKLEP	69
8. VIRI	71
9. LITERATURA	71
IZJAVA O AVTORSTVU	74

1. UVOD

V diplomski nalogi z naslovom *Jezik in identiteta: sodobni pesniki Beneške Slovenije* se bomo sprva osredotočili na Beneško Slovenijo, območje v Italiji, v Furlaniji Julijski krajini na meji s Slovenijo, kjer živi del slovenske manjšine, ki skrbi za ohranjanje beneškoslovenskega govora in identitete. V prvem delu bomo predstavili Benečijo prek izročile, zgodovine in seveda jezike tega teritorija. V drugem delu diplomske naloge pa se bomo posvetili sami književnosti, in sicer kratkemu pregledu njene zgodovine v Beneški Sloveniji od prvih rokopisov do sodobnih avtorjev. Zgodovino beneške literature bomo razdelili v štiri generacije in za vsako obdobje omenili najpomembnejše avtorje. Takšen pristop je zelo pomemben, saj nam bo pomagal razumeti tudi sodobnejšo književnost. V zadnjem delu bomo analizirali četrto, sodobno generacijo, ki je sestavljena predvsem iz ženskih glasov. Beneška literatura je bila v starih časih povsem “moška”, to pomeni, da so bili predvsem duhovniki tisti, ki so pisali. Naj omenimo Petra Podreko, Ivana Trinka – Zamejskega, Valentina Birtiča – Zdravka med mnogimi drugimi, ki so se borili za slovenstvo, razumeli pomen starih izročil in navad ter se seveda skušali naučiti tudi matičnega slovenskega jezika.

V zadnjih letih prejšnjega stoletja pa se je zgodil preobrat, saj so se tudi ženske začele posvečati pisanju in izražanju osebnih čustev. Zato govorimo o “četrtri” ali “ženski” generaciji, v kateri spadajo glavne pesnice, ki se jim bomo posvetili, Marina Cernetig (1960), Claudia Salamant (1970) in Andreina Trusgnach (1968). Osredotočili se bomo na njihov način pisanja in jezik in skušali prikazati, kako se identiteta izraža skozi moč besed in jezika.

Nazadnje bomo vsakič dodali tudi kratek intervju s temi, da bomo lažje razumeli njihovo poetiko in dokumentirali njihove besede. Kot smo že povedali, se je v zadnjih letih uveljavilo veliko število pesnic, Marino Cernetig, Claudio Salamant in Andreino Trusgnach pa so izbrali zato, ker so najbolj produktivne narečne avtorice tega območja in tega časa in ker najbolje izražajo življenje v Benečiji. Glavne teme njihovih pesmi so namreč spomini, pozabljene hiše, vrednost starih navad, pomen jezika, narava, okolica in simbolnost slovensko-italijanske meje.

Beneška književnost je bila dokaj raziskovana, a ugotovitev o »ženski« generaciji je nova in želi predvsem opozoriti na pomen novih glasov sodobnih pesnic.

Ženska literatura je bila veliko časa zanemarjena. Dejansko je število pisateljic manjše od števila pisateljev, ker je bilo ženskam v prejšnjih stoletjih svobodno izražanje prepovedano. S spreminjanjem družbe pa se je spremenila tudi mentaliteta in tako so se pisateljice uveljavile v svetu literature.

Pričujoče diplomsko delo si torej kot cilj zastavlja pregled zgodovine beneške književnosti, opis glavnih avtorjev vseh njenih obdobj ter analizo opusa sodobnih pesnic v Beneški Sloveniji.

V Benečiji je vse bolj prisotna zavest, da je jezik bogastvo tega ozemlja, to, kar oblikuje identiteto človeka. Kakor trdi pesnica Marina Cernetig v intervjuju: *«Jezik je znak vsake skupnosti, v vsaki poeziji se skriva dušica avtorja in sojih korenin»*. Jezik torej predstavlja skupnost in korenine nekega avtorja, je spomin in upanje.

2. BENEŠKA SLOVENIJA – BENEČIJA

Ime Beneška Slovenija ali Benečija zaznamuje območje vzhodne Furlanije Julijske krajine, kjer živijo Slovenci Videnske pokrajine. Ozemlje se razteza vzdolž slovenske meje od Julijskih predalp do gričevnatega sveta vzhodne Furlanije okrog Čedad (Cividale del Friuli)¹ in zajema Nadiške doline, Tersko in Karnajsko dolino ter Rezijo, vključuje pa tudi nekatere gorske vasi v občinah Neme (Nimis), Ahten, Fojda (Faedis), Tovorjana in Prapotno (Prepotto). V Videnski pokrajini živijo Slovenci tudi v Kanalski dolini, ki pa geografsko, zgodovinsko in tudi jezikovno ne sodi v ta sklop.

Ime pokrajine izhaja iz časov Beneške republike, ko so Nadiške doline, kjer so živeli pretežno prebivalci slovenskega rodu, dobile ime Schiavonia Veneta. Nato se je ime razširilo na bližnja slovenska področja »Serenissime« vse do Terske doline in Rezije. Beneški republiki so pripadali tudi kraji Breginj, Borjana in Livek, ki so danes v Republiki Sloveniji.

---

¹ Cividale del Friuli (v slovenščini Čedad, v furlanščini Cividat) je mesto, ki se nahaja v vzhodnem delu Furlanije Julijske krajine ob reki Nediži. Ustanovil ga je Julij Cezar in je postalo pomembno mesto za razvoj langobardske kulture.

V Čedadu imata sedež dva časopisa slovenske manjšine, tednik »Novi Matajur« in 15-dnevnik »Dom«, najstarejše slovensko društvo »Ivan Trinko«, Zveza slovenskih izseljencev in druge slovenske ustanove.

2.1 NEDIŠKE DOLINE

Nadiške doline sestavljajo štiri doline, Nadiška ali, narečno, Nediška, to je dolina reke Nadiže (Natisone), ki daje ime tudi celotnemu območju s stranskimi dolinami, dolina reke Aborne (Alberone), Rečanska dolina (reka Reka ali Kozica) in dolina reke Arbeč (Erbezzo).

Najbolj znana je Nadiška dolina. O reki Nadiži² oziroma *Natiso* je govoril že Plinij v II. knjigi *Naturalis Historia*. (Rupel 2000: 247) Ob reki je izpričano bivanje pračloveka, kot dokazujejo izkopavanja v jami oziroma spodmolu pri Bjarču.³

Nadiške doline obsegajo sedem občin: Drenchia (Dreka), Grimacco (Grmek), Pulfero (Podbonesec), San Leonardo (Sv. Lenart), San Pietro al Natisone (Špeter), Savogna (Sovodnja) in Stregna (Srednje). Nadiške doline so povečini gorato območje in nad njimi se dviga Matajur (1641 m).

Na jugu se odpirajo proti Čedad in furlanski ravnini, medtem ko jih na severu in vzhodu omejujejo slemena Mije, Matajurja, Kolovrata in nižjih vzpetin. Prehod proti severu, ki je v preteklosti bil mnogo pomembnejši kot danes, gre skozi Podbonesec v Kobarid, povezave s Soško dolino pa so mogoče tudi po drugih stranskih prelazih.

---

² Reka Nadiža (Natisone v italijanščini, Nediža v slovenskem narečju, Nadison v furlanščini) je ena od najpomembnejših rek v vzhodnem delu Furlanije Julijske krajine. Izvira na italijansko-slovenski meji, teče po Breginskem kotu in priteče spet v Italijo.

³ Biarč (Biarzo v italijanščini) je vas v občini Špeter – San Pietro al Natisone, kjer so strokovnjaki našli znamenito jamo z bivališčem pračloveka.

3. ZGODOVINA BENEŠKE SLOVENIJE

Slovani so se v teh dolinah naselili v 6. in 7. stoletju. Od severovzhoda so se v Beneško Slovenijo spustila plemena, ki so poselila Kanalsko dolino, Železno dolino, dolino Rezije, na podoben način pa tudi Tersko in Karnajsko dolino ter Nadiške doline. Zgodovino so te doline doživljale na različne načine.

Med starejšimi prebivalci se omenjajo Veneti, Kelti, Rimljani in Langobardi, ki so leta 568 v Čedadu ustanovili svojo prvo kneževino. Pripoveduje se, da je Alboin leta 568 z vrha zapazil Matajurja nova ozemlja in jih želel zasesti. V naslednjem stoletju so se Langobardi po poročilih Pavla Diakona⁴ v delu *Historia Langobardorum* v treh bitkah spopadli s Slovani in bili dokončno poraženi v bitki pri kraju Laurana leta 720; po bitki so določili *limes Langobardorum*. Od tedaj so Slovani ostali naseljeni na goratem območju, kjer še dandanes živijo prebivalci, ki govorijo slovenski jezik.

Od leta 1077 do 1420 so Nadiške doline in Terska dolina pripadale Oglejskemu patriarhatu, kasneje pa Beneški republiki, pod katero so uživale znatno avtonomijo do leta 1797. (Cernetig, Negro 2007: 14 – 16)

Po padcu Beneške republike sta si sledili francoska in avstrijska oblast, leta 1866 pa je njihovo ozemlje skupaj z Venetom pripadlo kraljevini Italiji; na tako imenovanem plebiscitu je prebivalstvo dalo svoje soglasje za priključitev k Italiji, upajoč, da bo ohranilo iste pravice, kot jih je imelo pod Beneško republiko. Prebivalstvo tega območja je bilo v resnici ločeno od ostalih slovenskih prebivalcev Štajerske, Primorske, Kranjske in Koroške, Italija pa je izvajala močno asimilacijo zlasti s postavitvijo šolske mreže (leta 1877 je bilo v Špetru, ki se je takrat imenoval San Pietro degli Slavi, ustanovljeno italijansko učiteljske).

Proces italijanizacije je dosegel višek v času fašizma leta 1933 s prepovedjo rabe slovenščine v javnosti in cerkvi. Duhovnike, omenjene tudi v romanu slovenskega pisatelja

---

⁴ Pavel Diakon (720–799) je bil langobardski zgodovinar in pisec, ki se je rodil v Čedadu. Poznan je po knjigi *Zgodovina Langobardov (Historia Langobardorum)*, ki vsebuje tudi podatke o prihodu slovanskih plemen v Beneško Slovenijo ter omenja bitko med Langobardi in slovanskimi bojevniki leta 670 ob reki Nadiži (*Broxas dicitur, non longe a Foroiuli ... ad ponte Natisonis fluminis*).

Franceta Bevka *Kaplan Martin Čedermac*⁵, ki govori o boju krajevnega kaplana zoper zatiranje slovenskega jezika in kulture, so preganjali. Na življenje dolin sta vplivali svetovni vojni, in sicer leta 1917 preboj pri Kobaridu in ob koncu druge vojne rojstvo Jugoslavije z blokovsko delitvijo, ki je med ljudstvom povzročila nasprotja in diskriminacije ter nerazumevanja, ki so žal prisotna še danes.

Med hladno vojno so bili vsi tisti, ki niso zatajili svojega jezika in kulture, obtoženi komunistične propagande. Nadaljevalo se je oviranje slovenskih duhovnikov. Mednje spada Ivan Trinko, vodnik in buditelj Beneških Slovencev, ki se je boril za jezikovne in narodne pravice.

Po vojni je število prebivalstva zaradi pomanjkanja gospodarskega razvoja in izseljevanja močno upadlo. Potres leta 1976 je po eni strani povzročil hudo škodo, po drugi pa sprožil kulturni prerod z ustanovitvijo mnogih slovenskih društev na tem teritoriju.

Konec 60. in na začetku 70. let je nastopila t. i. »slovenska pomlad«, ki se je razcvetela iz spleta svobodoljubnih teženj in želje po demokratizaciji evropskega študentskega in delavskega gibanja ter spremenjenih gospodarskih okoliščin, ki so ugodno vplivale tudi na šolanje mladih iz Benečije, Rezije in Kanalske doline. Tako se je izoblikovala skupina izobražencev, ki so si prizadevali za premostitev obrobnega značaja in nerazvitosti tega območja. Prepričani so bili namreč, da sta kulturna in jezikovna osiromašenost le odsev globljega gospodarskega in socialnega pomanjkanja. Začela sta izhajati dva časopisa, *Novi Matajur* leta 1955 in verski list *Dom* leta 1966. Kulturno društvo Rečan je leta 1971 organiziralo prvi »Senjam beneške piesmi«, festival beneške glasbe, namenjen pisanju tekstov v narečju, iz njegove dramske dejavnosti pa je zraslo Beneško gledališče. Študijski center Nediža v Špetru je razvil dejavnosti za mlade, med njimi narečni literarni natečaj *Moja vas* in poletna letovanja s tečaji slovenščine. Svojo podružnico je v Benečiji odprla tudi Glasbena matica, in kot nekakšna nadgradnja teh dejavnosti je leta 1984 na pobudo Zavoda za slovensko izobraževanje začel delovati prvi zasebni dvojezični slovensko-italijanski vrtec, nato pa še osnovna šola. Nastalo je dvojezično šolsko središče, ki je leta

---

⁵ Don Antonio Cuffolo je bil duhovnik v vasi Laze v občini Podbonesec. Od leta 1938 do 1947 je pisal dnevnik »Druga svetovna vojska v kotu lažanskega župnišča«; po njem je France Bevk oblikoval lik kaplana Martina Čedermaca.

2001 postalo državna šolska ustanova z vrtcem, osnovno šolo in nižjo srednjo šolo. Pomemben je tudi Inštitut za slovensko kulturo, ki je bil ustanovljen šele leta 2006 in ki je v okviru projekta Jezik-Lingua postavil v Špetru, SMO – slovensko multimedijalno okno oziroma krajinski in pripovedni muzej, po vaseh pa v okviru projekta Zbor Zbirk, mrežo po terenu razpršenih muzejskih postavitev, ki opozarjajo na značilne in specifične vidike življenja Slovencev v Videnski pokrajini. (Inštitut za slovensko kulturo Špeter; zbornik Zborzbirk 2015, 7 – 10; brošura SMO – Slovensko multimedialno okno, 1 – 4)

4. JEZIK

Slovenski jezik je eden od najmanj govorjenih slovanskih jezikov, saj zajema samo dva milijona govorcev. Vsekakor je slovenščina zelo pomembna zaradi kompleksnega sistema narečij. Jezikoslovec in dialektolog Fran Ramovš (1931–1935) je ugotovil obstoj več kot štiridesetih dialektov na slovenskem ozemlju. Skupine narečij so poimenovane po regijah: koroško, primorsko, rovtarsko, gorenjsko, dolensko, štajersko, panonsko.

Slovenščina je torej zelo zanimiva prav zaradi posebne narečne pestrosti in kompleksnega razvoja skozi stoletja, kajti jezik je oblikoval zgodovino. Jezikoslovci domnevajo, da so slovensko ozemlje naselila različna slovanska plemena in da je torej na razvoj narečij vplivala tudi ta prvotna delitev. Drugi faktorji so bile inovacije, ki so prihajale od sosednjih slovanskih jezikov, pa tudi geografska struktura Slovenije s pretežno goratimi površinami ter njena upravna in cerkvena razdelitev. Od dvanajstega stoletja dalje se je na slovensko območje naseljevalo germansko prebivalstvo, ki je pustilo svoje sledi v jeziku. Pomemben je bil tudi stik slovenščine z drugimi jeziki, kot so nemščina, italijanščina, furlanščina in madžarščina. Težko pa je preveriti, koliko so na narečno raznolikost vplivali staroselci. (Logar 2000, 165–166)

Znan beneški pregovor »*Vsaka vas ima svoj glas*« lahko razlagamo tudi tako, da ima vsaka vas različna pravila za izgovarjavo besed. Od doline do doline, od vasi do vasi so res določene razlike tako v besedju kot v fonetičnih pojavih, ki posamezno narečje ločijo od sosednjih govorov. (Logar 2000, 165–174)

Na območju vzdolž vzhodne meje Videnske pokrajine srečamo razna slovenska narečja: v severnem delu, v Kanalski dolini, govorijo ziljsko narečje, ki je razširjeno tudi v jugozahodnem delu Koroške, nato pa si proti jugu sledijo rezijansko, tersko in nadiško narečje, ki imajo skupen zgodovinski razvoj in stik z romanskim svetom. Ta narečja so bila zaradi svojega obrobnege položaja v slovenskem jezikovnem prostoru zelo skromno soudeležena pri standardizaciji slovenskega jezika, ki se je začela v času protestantske reformacije in se je zaključila v prvi polovici 19. stoletja. Obenem so bila vseskozi pod vplivom sosednjih romanskih govorov.

Oddaljenost od središča, ki jo je še dodatno okrepila državna meja, je zavirala širjenje slovenskih besedil, vendar jih s tem še ni preprečila. Šlo je predvsem za ljudska in poljudna besedila, saj slovenskih šol na tem ozemlju ni bilo – kultura je bila samo v italijanskem jeziku. Fašizem je rabi slovenščine nasprotoval, pa ne samo v javnosti, temveč tudi v zasebnem življenju, pri petju ali molitvi. Vsekakor so se narečja Videmske pokrajine ohranjala, čeprav je bila slovenščina rabljena samo v družinskem in vaškem življenju.

Prelomnico v jezikovnem in kulturnem dogajanju predstavlja potres iz leta 1976: po eni strani so se družbene priložnosti za rabo slovenskega narečja takrat že začele krčiti, po drugi strani pa so na tem teritoriju nastale nove slovenske organizacije, ki so jih ustanovile skupine mladih, izobraženih in narodno zavednih posameznikov. Šlo je za načrtovane dejavnosti, ki so bile namenjene pripadnikom vseh generacij, od otrok do starejših in so izhajale iz izročila (pripovedk, pesmi, itd.), spodbujale ustvarjalnost in odpirale nova obzorja. (Cernetig, Negro 2007: 27 – 28)

Značilnost Beneške Slovenije je dvojezičnost – ljudje govorijo italijanščino in slovensko beneško narečje. To je veliko bogastvo tega majhnega dela Videmske pokrajine.

V tem kontekstu sta zaživelii beneška ustvarjalnost in beneška kultura, ki je dobila nove razsežnosti z ustanovitvijo dvojezične osnovne šole v Špetru leta 1984. Nastalo je dvojezično šolsko središče, ki je danes postalo avtonomna državna šolska ustanova z vrtcem, osnovno šolo in nižjo srednjo šolo. (Cernetig, Negro 2007: 33 – 34) Ustvarjalnost tega teritorija poleg vseh slovenskih društev izkazuje tudi gledališče.

4.1 GLEDALIŠČE KOT ORODJE ZA RAZVOJ LASTNE »BENEŠKE« IDENTITETE

Kadar govorimo o gledališču v Beneški Sloveniji, govorimo o »Beneškemu gledališču«, ki je edina taka ustanova v Benečiji in ima na tem ozemlju zelo pomembno vlogo pri ohranjanju jezika in kulture. Beneško gledališče je danes pojem.

Pred potresom leta 1975 se je Slovensko stalno gledališče Trst odločilo, da v Beneško Slovenijo pošlje režiserja, ki bi z amaterji pripravil predstavo ob dnevu emigranta. SSG je poslalo režiserja Adrijana Rustjo, ki je Beneško skupino vodil deset let.

Glavni pobudniki gledališke dejavnosti so bili v tem času Izidor Predan, Aldo Clodig in Luciano Chiabudini. Prve štiri igre je napisal Izidor Predan.

Od leta 1976 gledališče deluje nepretrgano in vsako leto pripravlja nove predstave. Prva leta je uprizarjalo samo dela domačih avtorjev, ki so bila napisana v narečju. Ko pa je leta 1992 skupina začela sodelovati z režiserjem Marjanom Bevkom, so prišle na oder priredbe del tujih avtorjev.

Tudi priredbe odražajo stvarnost okoliških dolin. Sama besedila namreč lahko pokažejo stopnjo medsebojnega vpliva ali prevzemanja sosedovih značilnosti. Po besedah dr. Bogomile Kravos je beneško gledališče izjemno bogastvo, ki nastaja v tem točno določenem, zamejenem prostoru in je osredotočeno na ohranjanje posebnosti. Te so razumljene kot del lastne identitete, pravi Kravosova, zato je pristop do njih spoštljiv, vendar življenjski, kar pomeni, da osnovni segmenti ohranjajo vse bistvene prvine, njihova sporočilnost pa se prenavlja do sodobnejših razsežnosti.

V beneškem gledališču izstopa tudi Marine Cernetig, ki s svojimi teksti in priredbami tujih predlog poživlja to gledališko prizorišče. (Kravos, Pomen beneškega gledališča)

Beneško gledališče je s svojimi vsakoletnimi predstavami postalo zelo pomembno za celotno slovensko skupnost Videnske pokrajine; vsi igralci sodelujejo prostovoljno, v zadnjih letih pa so se, tudi po zaslugi Marjana Bevka, priključili tudi mladi igralci, ki ljubijo gledališče in materni jezik in se zavedajo pomembnosti njegovega ohranjanja. Skozi čas je ta skupina amaterskih igralcev poleg velikega števila nagrad »osvojila« zadoščenje, da je ena od beneških institucij, ki je ohranila jezik in s tem identiteto prebivalcev tega ozemlja. (Intervju z Marino Cernetig)

5. ZGODOVINA BENEŠKE LITERATURE

5.1 ZAČETEK LITERATURE – STARI ROKOPISI

V Videnski pokrajini se hranijo nekatera dragocena pisna pričevanja, ki dokazujejo pomen tega območja za jezikovno in kulturno zgodovino Slovencev.

Najstarejši pisni dokumenti so:

- *Videnski rokopis*, ki ga hrani Mestna knjižnica Vincenzo Joppi v Vidnu, vsebuje prepis, ki ga je leta 1458 opravil Nicholo Pentor.

- *Černjejski rokopis*, ki je shranjen v Državnem arheološkem muzeju v Čedadu pod naslovom *Anniversario di Legati latino-italiano-slavo (Volilo za zadušnice v latinščini-italijanščini-slovanščini)*. V njem so zapisane ustanovne maše bratovščine sv. Marije v Černjeji. Pripisi različnih rok v jeziku, ki ne vsebuje posebnih narečnih elementov, so nastajali od konca 15. stoletja. Rokopis je na prehodu iz 19. v 20. stoletje preučil in objavil Vatroslav Oblak.

- *Starogorski rokopis*, ki je del knjige bratovščine sv. Marije s Stare Gore. Sestavljata ga dve strani, verjetno iz let 1492–1498, in vsebuje molitve *Očenaš*, *Zdravamarija* in *Vera*. Te zapise so odkrili šele v 60. letih prejšnjega stoletja; kasneje jih je objavil gospod Angelo Cracina. Sprva so jih hranili v nadškofijskem arhivu v Vidmu, njihova sedanja lokacija pa je neznana. Pričajo o rabi slovenskega jezika v cerkvi in se po svoji jezikovni podobi povezujejo s starejšim *Rateškim rokopisom*.

Eden od najpomembnejših pisnih spomenikov ostaja *Evangelij sv. Marka*, shranjen v čedajskem muzeju; to je latinski kodeks, ki vsebuje štirje evangelije, v katere so mnogi romarji zapisali svoja imena. (Cernetig, Negro 2007: 24 – 26)

Po teh začetkih moramo preskočiti nekaj stoletij in priti do leta 1743.

V leto 1743 sega rokopis katekizma Mihaela Podreke, ki je zelo podoben standardni slovenščini tedanjega časa, čeprav je bil napisan na beneškem ozemlju.

V tem času je bilo v Beneški Sloveniji malo slovenskih tiskanih tekstov, torej so jih ljudje veliko prepisovali in prirejali za lokalno rabo. Leta 1851 je v Gorici izšel katekizem Jožefa Podrieke »za slovenske šole«, leta 1869 pa katekizem »za Slovence videmske nad-škofije na Beneškem«. (Dapit, 1995) Leta 1891 je izšel katekizem duhovnika Andrea Floreanciga. Zapisane pridige so bile zelo pogoste po vsej Sloveniji in tudi v Nediških dolinah. O objavljenih pridigah v 18. stoletju lahko trdimo, da v stilu vsebujejo baročne značilnosti, medtem ko se oblika jezika menja od regije do regije. Čeprav so bili najbolj stari teksti, ki jih imamo danes, zapisani okrog leta 1800, vsebujejo baročni stil.

Narečno obarvane so tudi pridige prvega avtorja, ki ga bomo obravnavili, duhovnika Petra Podreko (1822–1889). (Gruden 2000, 189)

5.2 PREDSTAVNIKI BENEŠKE LITERATURE SKOZI ČAS

1. generacija od 1850 do približno 1950

Generacije, ki so ustvarjale v Benečiji, niso strogo kronološko ločene, pač pa so delovale skorajda simultano (Bandelj 2013, 61). Za svojo analizo bomo ustvarjalce razdelili v štiri generacije. Kot prvo omenjamo generacijo prvih duhovnikov, ki so se borili za slovenstvo in so bili izobraženi ljudje. To obdobje se je začelo okoli leta 1850 in je trajalo do polovice 20. stoletja.

Avtorji so Peter Podreka, Anton Klodič in Ivan Trinko.

Peter Podreka

Peter Podreka (1822–1889) je bil duhovnik iz Špetra, ki je napisal patriotsko in protiavstrijsko pesem *Predraga Italija*.

Predraga Italija,
preljubi moj dom,
do zadnje ure
jest ljubu te bom. (Martinig 1980, 2)

Avtor teh verzov je živel v času, ki je bil za Beneško Slovenijo izredno razburljiv. Revolucionarno leto 1848 je seglo tudi v te kraje. Toda mlada italijanska država se je v odnosu do narodne manjšine, ki je živela v njenih mejah, slabo izkazala. Razočaran v svojih pričakovanjih je Podreka napisal razgovor med materjo Slovenijo in njeno hčerko na Beneškem. (Martinig 1980, 2 – 3)

Znan tudi po drugih objavljenih delih v revijah Domovina, Ljubljanski zvon, Soča in Zora. Njegove pesmi so bile uglasbene, ker je zagotovo pripomoglo k njihovi razširjenosti. V arhivih cerkve v Landarju (Antro) so raziskovalci našli njegove pridige, napisane v visokem jeziku, ki vsekakor ostaja narečno obarvan. Te pridige odlikujejo bogato besedišče, ki izvira iz tradicije in iz matične slovenščine ter retorične figure, ki izhajajo iz baročne tradicije.

O Podreki naj omenimo tudi dejstvo, da je bil v stiku s slovenskim svetom, saj je imel stike z Janezom N. Hrastom iz Livka in s pesnikom Luko Jeranom. Skupaj z duhovnikom Mihaelom Mučičem je objavil *Katekizem za Slovence Videmske nadškofije na Beneškem*. (Gruden 2000, 190 – 192)

Anton Klodič Sabladoski

Anton Klodič Sabladoski (1836–1914), književnik in pedagog, avtor pedagoških tekstov, je obvladal slovenščino prav zaradi svoje vključitve v kulturno dogajanje tedanje avstrijske Slovenije. Njegov stric, po poklicu duhovnik, se je zavzel za njegovo šolanje in ga poslal na osnovno šolo v Kobarid. Nato je Klodič obiskoval gimnazijo v Gorici in na zadnje semenišče, vendar je imel raje klasično filologijo – tako je dokončal študij na Dunaju in delal na področju šolstva. Bil je zelo dobro sprejet v kulturno življenje, saj je bil tudi predsednik čitalnice v Gorici. Leta 1867 je objavil *Satire* v heksametrih, leto kasneje pa je izšla komedija *Novi svet*. Njegov sin Maks je objavil pesnitev *Livško jezero*.

Anton Klodič je deloval predvsem v avstrijskih deželah, vendar se v njegovih verzih čuti močan odnos do rodnih krajev na slovenskem in tudi na italijanskem področju. (Gruden 2000, 192 – 195)

Ivan Trinko – Zamejski

Ivan Trinko (1863–1954), pisec, glasbenik, slikar, filozof, zgodovinar, kritik in prevajalec, se je rodil na Tarčmunu (Tercimonte) v občini Savodnja (Savogna) v Beneški Sloveniji. Dokončal je študij v Čedadu in na semenišču v Vidnu ter bil predavatelj književnosti do leta 1940. Slovenski literaturi se je približal po naključju: pri 16 letih je v semenišču odkril slovensko knjigo in se takoj zaljubil v slovenščino. Po letu 1866 je najnovejša italijanska država ovirala širjenje slovenskega jezika in kulture, Ivan Trinko pa se je še vedno zanimal za slovenščino in s pomočjo duhovnika Petra Podreke širil slovenske knjige med ljudi Beneške Slovenije. Od liceja dalje se je vse bolj izpopolnjeval v slovenskem knjižnem jeziku in se preizkušal v pesnikovanju. Rad je prebiral Gregorčiča, ki mu je tudi pomagal pri učenju slovenščine (Martinig 1980, 5).

Trinko je začel z verzifikacijo v italijanščini, nato se je posvetil slovenščini. Od leta 1880 do 1883 je napisal 90 pesmi, leta 1885 pa je dobil možnost objave v reviji Ljubljanski zvon. Leta 1897 je objavil zbirko *Poezije* s psevdonimom »Zamejski«. Njegovi verzi so zaradi oddaljenosti od domačega kraja polni nostalgije. To stanje je zelo dobro opisano v zbirkah z imenom *Razpršeno listje* (*Foglie sparse*). Leta 1929 je pri Mohorjevi družbi objavil knjigo *Naši paglavci*, devet kratkih zgodb, ki pripovedujejo o življenju mladih v hribih. V knjigi je Trinko dosegel vrhunec svojega obvladovanja slovenščine; jezik v njej je zelo bogat, sestavljen iz narečnih besed in knjižne slovenščine.

Slovenski jezik je v tridesetih letih prejšnjega stoletja preživljal težke trenutke: bil je prepovedan v cerkvah, pri molitvah in v javnosti. Trinko je bil buditelj beneškega slovenstva in se je vedno zavzemal za jezikovne in narodne pravice Slovencev. Njegovi občudovalci so ga imenovali »oče Beneških Slovencev«. (Gruden 2000, 195–200) V Trinkovih pesmih prevladuje ta skrb za narodni obstoj Beneških Slovencev ter vsakdanji boj za obstanek, ljubezen do domačih krajev in domotožje. (Martinig 1980, 6)

Kje si, zemlja rodna,
Zemlja bedna, mala,
Ki jo milost božja
Meni v last je dala? (Martinig 1980, 6)

2. generacija (1950 – 1990)

Avtorji, kot so Valentin Birtič, Izidor Predan, Rinaldo Luščak in Luciano Chiabudini, so za svoje tekste skoraj vedno izbirali tematiko, kot so navezanost na zemljo, tragičnost življenja in minevanja časa, slovenstvo in tradicija. (Bandelj 2013, 60 – 61) Med druge smo uvrstili tudi učiteljico Michelino Blasutig, ki je pisala o svojih spominih.

Valentin Birtič – Zdravko

Valentin Birtič – Zdravko (1909–1994) je bil duhovnik, ki se je veliko posvečal poeziji. V svojih pesmih govori o veri in o ljubezni do domovine. Zbirka *Spomin na dom* je izšla leta 1983. (Gruden 2000, 200) Bil je učenec Ivana Trinka, s katerim se je srečal v Vidmu v semenišču, in se je boril za katekizem v slovenskem jeziku. Pesmi je objavljala zlasti v Trinkovem koledarju in v koledarju goriške Mohorjeve družbe. (Martinig 1980, 9)

Rinaldo Luszach

Rinaldo Luszach (1910–1978) je bil pesnik in glasbenik. Pisal je tudi v slovenskem jeziku in izdal pesniško zbirko *Narava an ljudje – moja ljubezen*. Veliko krat je sodeloval na Senjamu beneške pesmi s pesmimi, ki jih je tudi sam uglasbil. (Petricig 2000, 214)

Izidor Predan – Dorič

Pisec, novinar in pesnik Izidor Predan – Dorič (1932–1996) je bil kulturni delavec Beneške Slovenije in odgovorni urednik tedenskega časopisa *Novi Matajur*. Bil je samouk in je opravil maturo na slovenski nižji srednji šoli v Trstu. V beneškem narečju je bil zelo produktiven, a je mnogo del objavil tudi v knjižnem jeziku. Objavil je nekaj črtic, pa tudi pesmi, ki so prežete z ljubeznijo do domovine. (Martinig 1980, 10) V narečju so teksti napisani za Beneško gledališče in njegova kratka zgodba *Mali Tončič noče biti »sclav«*. (Gruden 2000, 200 – 201) Ljubezen do slovenskega jezika je dobil iz starih knjig družbe svetega Mohorja, ki jih je hranila njegova mati.

Luciano Chiabudini

Luciano Chiabudini (1931–1999), beneški narečni pisec in kulturni delavec, je sodeloval pri kulturno-verskem listu *Dom* s stalno rubriko »Piha ponediščak«. Bil je tudi avtor tekstov, pisanih za Beneško gledališče, na primer *Same pravce*, *Liepa naša domovina* in *Na zdravje*. Pisal je za Radio Trst A in z igralci Beneškega gledališča oblikoval oddaje za Benečijo. K njegovemu ustvarjalnemu delu spadajo tudi pesmi v beneškem narečju. Nekatero je sam uglasbil in izvajal na Senjamu beneške piesmi. Objavljal je v Trinkovem koledarju in v listu *Emigrant*. Podpisoval se je z raznimi psevdonimi – Tonca Ponediščak ali Ponediščak. Ustvarjal je tudi v furlanščini.

Michelina Blasutig

Michelina Blasutig (1933), učiteljica v pokoju, ki je več knjig posvetila »svojim« dolinam, se je rodila v Sovodnji in živi v Vareseju. *Ne smuo spomini* iz leta 2004 in *An sviet besied ... šenkanih* iz leta 2007 sta antologiji, v katerih so zabeleženi njeni spomini, čustva in doživetja. Pesmi piše v italijanščini in v slovenskem narečju. Objavlja tudi v raznih revijah in v Trinkovem koledarju.

3. in 4. generacija (1970 – 2015)

Za novejšo opredelitev beneškoslovenskih poetoloških izbir so prelomna sedemdeseta leta 20. stoletja. (Dapit 2005, 374) V tem času se je ustvarjalnost v beneškem narečju uveljavila in počasi postala zelo pomembna, čeprav je bila vedno vezana na tradicijo, vero in narod. Imela je seveda poučen namen, da vzgaja ljudi.

Kot smo ugotovili, je bila začetna beneška književnost predvsem religiozna, šele potem se je razvila tudi »laična« literatura, ki pokriva različne literarne vrste: dramatiko, poezijo in prozo.

V devetdesetih letih se je zgodil močan premik, ko so se tematske silnice zgostile in so prišla na dan novejša občutja, ki niso strogo določena z regionalnostjo, temveč merijo na univerzalnost. (Bandelj 2013, 61) Najbolj znani in plodni avtorji tega obdobja so Paolo Petricig, Aldo Clodig, Viljem Cerno, Giorgio Qualizza in Bruna Dorbolò.

V Nadiških dolinah so se izkazali tudi pesnice s sodelovanjem na natečajih ali z objavam: Gabriella Tomasetig Podpotnikova in Lucia Trusgnach s knjigami *Mutasti se šuljajo spomin* in *Rožinca je naša*, ter Silvana Chiabai in drugi.

V tretjo generacijo uvrščamo še pisca Adriana Gariupa, ki je napisal prvi kratki roman v beneškem narečju, to je *Luna an buskalce* (2010). Proza se je namreč dotlej omejevala na črtice in druge krajše tekste.

V dolini Rezijske sta se po potresu leta 1976 uveljavila dva pomembna in poznana avtorja, Silvana Paletti in Renato Quaglia.

Leta 2004 je na pobudo pesnika Micheleja Obita pri ZZT v Trstu izšla prva antologija beneških pesnikov *Besiede tele zemlje – Proze in poezije v beneškem narečju*. V njej so objavljene pesmi večinoma sodobnih avtorjev Beneške Slovenije, ki pišejo v slovenskem narečju. Besedila Luise Battistig, Marine Cernetig, Viljema Cerna, Alda Clodiga, Brune Dorbolo, Loredane Drecogna in Andreine Trusgnach govorijo, da je bilo »nekaj« in da je tisto »nekaj« ali »malo« pomenilo bogastvo, ki ni še popolnoma izbrisano. (Obit 2004, I) Urednik zbirke Michele Obit pravi: »Pred desetimi leti sem izbral pesmi in proze avtorjev, za katere sem mislil, da so bili takrat tisti ali izmed tistimi, ki so v največji meri oblikovali poseben način ustvarjanja v našem slovenskem jeziku. Šlo je za avtorje različnih generacij, ki jih je združevala pripoved *o enem samem svetu*, kot sem napisal v uvodu. Posebnost tega sveta je, da je, kot mnogi svetovi, ki so mu podobni, v življenjski nevarnosti. Ta svet pa ima veliko oblik in izrazov. Tematsko so se avtorji v glavnem obračali na domači kraj, iskali so korenine, brskali po smislu svoje kulturne tradicije in poslušali njene davne glasove. Zanimivo je pa, da ti avtorji v svojem realnem življenju niso živeli in ne živijo kmečkega in niti ne zgolj vaškega sveta, po kulturi so izobraženi in *mestni*.« (Obit 2004, 1)

Četrta generacija do knjižnih izdaj prihaja šele v zadnjih letih in se počasi profilira kot vodilna sodobna pesniška generacija, ki nadaljuje in istočasno prekinja vezno nit s prejšnjimi. Njene teme so podobne témam prejšnjih generacij, vendar pesniki doživljajo novo zavest o lastni identiteti, ki ne potrebuje več dokazovanja, ampak držo, ki je poštena in samobitna. (Bandelj 2013, 66)

Med sodobnimi avtorji naj omenimo tudi Micheleja – Miha Obita, urednika tednika *Novi Matajur*, pesnika in prevajalca slovenskih piscev, ter pesnico Antonello Bukovaz. Ta dva avtorja se izražata skoraj povsem v italijanskem jeziku.

Treba je omeniti še del beneške literature, posvečen pripovedovanju, in avtorje ali zbiralce, ki so omogočili objavo več publikacij: Renza Gariupa, Ilde Chiabudini in Ado Tomasetig, ki je v knjigi *Od Idrije do Nediže* zbrala 578 besedilnih enot, predvsem pravljic, napisanih v narečju. Pomembno delo za ohranjanje ustne kulturne dediščine Nadiških dolin je izšlo v zbirki *Miti, fiabe e leggende del Friuli storico (Miti, pravljice in legende historične Furlanije)* pri založbi Chiandetti v Vidmu.

Senjam beneške piesmi

V sedemdesetih letih se je rodil zelo pomemben festival z imenom »Senjam beneške piesmi«, namenjen pisanju izvirnih besedil in glasbe ter s tem tudi ohranjanju slovenskega narečja. (Petricig 2000, 217). Tu velja omeniti Francesca Bergnacha (Checco – Kekko) (1952 – 2001), ki je bil prvi priljubljen kantavtor v slovenskem narečju. Na glasbenem področju je bil dejaven tudi Anton Birtič - Mečanac (1924–2009), ki je pisal predvsem v slovenščini in s svojim ansamblom Beneški fantje prispeval k spoznavanju Benečije prek radijskih valov. Kulturno društvo Rečan je vse tekste Sejma beneške piesmi izdalo v treh knjigah z naslovom *Pustita nam rože po našim sadit*.

Danes je po zaslugi Sejma veliko mladih, ki pišejo pesmi v narečju. To je bogastvo, saj se jezik ohranja skozi čas.

Avtorji 3. generacije

Giorgio Qualizza

Giorgio Qualizza (1951–1993) se je zanimal za jezikoslovje, raziskoval je beneško narečje in svojemu dialektu dal status samostojnega jezika. Iz njegovega novega pojmovanja beneškega narečja se je rodila tudi zamisel za poezijo, ki je polna neologizmov in pisana v narečju, vendar z novo tematiko in univerzalnimi občutji. Ustvaril je posebno pisavo za svoj jezik, saj mu navaden črkopis ni zadostoval. (Bandelj 2013, 61)

Pavel Petričič

Pavel Petričič (1929–2005), učitelj, umetnik, politik, kulturni delavec in ustanovitelj dvojezične osnovne šole v Špetru, je bil od leta 1950 aktiven v politiki, in sicer na strani Beneških Slovencev. Leta 1972 je ustanovil društvo Študijski center Nediža – Centro studi Nediža in v tem okviru bil organizator cikličnih predavanj Benečanski kulturni dnevi.

Leta 1974 je center razpisal literarni natečaj Moja vas z namenom, da bi se mladi poskusili v pisanju v narečju, prva skupinica otrok pa je sodelovala na letovanju Mlada brieza. Leta 1984 je Petricig s pomočjo Žive Gruden in drugih sodelavcev ustanovil prvo dvojezično osnovno šolo v Videnski pokrajini.

Petricig je raziskoval, predaval in pisal o pedagoških in manjšinskih vprašanjih ter o zgodovini Nadiških dolin; objavil je knjige *Slovenska skupnost v Beneški Sloveniji – La comunità slovena del Friuli* (1974), *Per un pugno di terra slava* (1988), *Atlante toponomastico e ricerca storica* (1990), *Pod senco Trikolore – All'ombra del Tricolore* (1997), *Storia della Slavia friulana* (1998), *Nesojena železnica – Quella ferrovia non s'ha da fare* (1999) in *Otroška knjiga: likovno izkustvo kot spoznavna pot – Il libro dei bambini: l'esperienza artistica come percorso conoscitivo* (2004) ter uredil vrsto publikacij, med njimi ponatis dela Carla Podrecce *Slavia Italiana* (1977) in knjigo *Valli del Natisone – Nediške doline* (2000).

Pod psevdonomimom Mjuta Povasnica je Petricig napisal in objavil tudi vrsto narečnih besedil za otroke. Kot slikar se je ukvarjal z grafiko, jedkanico, ilustracijo in fotografijo. Bil je tudi soustanovitelj drugih društev. (Inštitut za slovensko kulturo)

Viljem Cerno

Viljem Cerno (1937) pisec, živi v Bardu. Obiskoval je osnovno šolo v rojstnem kraju, Bardu, nato slovenske šole v Gorici, nazadnje pa je študiral na Filozofski fakulteti v Trstu. Kot upokojeni srednješolski profesor danes na raznih tečajih poučuje slovenski jezik, a se ni nikoli odpovedal pisanju.

Piše predvsem pesmi v terskem narečju. (Festival Vilenica – Književnost Beneške Slovenije 2005, 396) Je izrazito izpovedni pesnik, vendar se kot izpovedovalec ves čas oglašča v imenu svojih rojakov, ves čas kot »Beneški Slovenec«, kot glasnik našega ljudstva - torej ne v svojem imenu, ampak kot ozaveščen pripadnik povsem konkretne narodnostne skupnosti.

V njegovih pesmih se nevsiljivo prepletata domoljubna in socialna vsebina ter nabožni nagovor. (Zlobec 2006, III)

Aldo Clodig (Klodič)

Aldo Clodig se je v beneškem narečju sam predstavil takole:

»Začel sem pisati par sile v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, kjer v Benečiji smo potrebovali imeti besedila za pesmi, gledališče, itd. v beneškem narečju za naše ljudi, ki niso poznali slovenskega knjižnega izika, kjer pri nas nismo imeli nikdar slovenskih šol. Sem pisu, in tud pišem, v narečju, zaki ne poznam globoko knjižnega jizika in se niasam veliko potrudil za se ga naučiti, kier niasam nikdar mislu, de kar sam pisu, bo an dan koga zanimalo izven naših dolin.«⁶

Aldo Clodig (Klodič) se je rodil v Klodiču (Grmek) 6. 10. 1945. Bil je med ustanovitelji kulturnega društva Rečan in večkrat izvoljen za predsednika, več let pa je bil tudi pevovodja društvenega zbora. Aktivno je sodeloval v mnogih slovenskih društvih in organizacijah Videnske pokrajine, pri Beneškem gledališču tudi kot režiser. Pisal je pesmi, prozo in gledališka besedila v beneškem narečju. Večkrat je sodeloval na natečaju »Naš domači jizik«, na Senjambu beneške piesmi, ki ga je tudi vodil, in na drugih natečajih. Za svoja besedila je dobil več nagrad. Objavljal je v zbornikih besedil Senjama beneške piesmi *Pustita nam rože po našim sadit* I in II (1983, 2000), v antologiji *Besiede tele zemlje* (2004), v Trinkovem koledarju in v zborniku *V nebu luna plava* (2007). Leta 2007 je ob desetletnici istoimenske pobude objavil knjigo *Pohod čez namišljeno črto*. (Duhuor an luna: 2009, 41) Leta 2009 je izšla njegova zbirka *Duhuor an luna* in leta 2012 knjigica *Krajica Vida – spevoigra*, v kateri je v verzih predelal legendo o kraljici Vidi.

Pesnik Aldo Clodig je umrl 2. februarja 2015 po hudi bolezni. S pesmijo *Pustita nam rože* je napisal »himno« Beneških Slovencev: trpeči pesnik, ki predstavlja celo skupnost, se oglasi in obupan vpraša, ali lahko v Benečiji ljudje svobodno pojejo, govorijo, pišejo in berejo v tistem jeziku, ki ga je izbrala mati in ki teče po njihovih žilah.

---

⁶ Prevod v slovenščino:

»Začel sem pisati v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, ker smo v Benečiji potrebovali besedila za pesmi, gledališče itd. v beneškem narečju za naše ljudi, ki niso poznali slovenskega knjižnega jezika, ker pri nas nismo nikoli imeli slovenskih pol. Pisal sem in še pišem v narečju, ker ne poznam knjižnega jezika in se tudi nisem veliko potrudil, da bi se ga naučil, ker nisem nikoli mislil, ko sem pisal, da bi to zanimalo koga zunaj naših dolin.«

Kajšan ti lahko porče:
Če puojde napri takolé,
umarjemò preca le vsi.
Pa tuole nie ries an na bo.

Pustita nam piet – takuo k'nam je všeč,
guorit an uekat – pisat an še brat
po tistim jiziku – ki mat na zibel
z vso nje ljubeznijo navadla nas je.

Pustita nam miet – vse bratre za bratre,
vso našo družino – nazaj kupe diet.

Pustita nam rože po našim sadit,
zvonit za novico po našim zvoni
potle bota vidli, če znamo še mi
veselo zavriskat, ku včasih sta vi!⁷

(Kulturno društvo Rečan 1982, 11)

Bruna Dorbolò

Bruna Dorbolò (1947) živi v Špetru in je kulturna delavka, ki se poleg poezije posveča pisanju dramskih tekstov, pripovedi in črtic ter priložnostnih člankov v beneškem narečju. Aktivno sodeluje na beneškem kulturnem in družbenem področju in je predsednica Inštituta za slovensko kulturo. Objavlja v revijah in v Trinkovem koledarju. (Obit 2004, 77)

---

⁷ Lahko ti kdo reče: / Če gre tako naprej, / umremo kmalu vsi. / Pa to ni res in ne bo. / Pustite nam peti – tako, kot nam je všeč, / govoriti in kričati – pisati in še brati / v tistem jeziku, ki nas ga je mati v zibelki / učila z vso nje ljubeznijo. / Pustita nam imeti – vse brate za brate, / vso našo družino – spet združiti. / Pustite nam rože po našem saditi, / zvoniti za novico po našem zvonu, / potem boste videli, če znamo še mi / veselo vriskati, kot včasih ste vi!

6. SODOBNA ŽENSKA POEZIJA BENEŠKE SLOVENIJE

Ugotovili smo, da gre pri najsodobnejših beneškoslovenskih piscih za generacijo, v kateri prevladujejo ženske, ki imajo željo po izražanju in pripovedovanju svojih misli in razmišljanj. V prvih generacijah pesnikov so bili vsi moški in/ali duhovniki, v 21. stoletju pa se je vse spremenilo: družba, mentaliteta in tudi način pisanja, saj imajo avtorji namesto trdnih oblik raje prosti verz. Ne želijo več spodbujati, temveč izražati, in resignacija se počasi spreminja v upanje, pogled naprej. (Bandelj 2013, 66 – 67) Torej lahko trdimo, da obstaja povezanost med zgodovino, jezikom in književnostjo, s tem da imajo zdaj glas in moč o Beneški Sloveniji tudi ženske.

Lahko trdimo, da je to kot večni krog, kjer so glavni protagonisti jezik, zgodovina in književnost.

Zgodovina

Književnost

Jezik

Analizirali bomo opus treh žensk, pesnic bogatega beneškoslovenskega področja, ki so se rodile v 20. stoletju in pišejo v narečju, ki ga čutijo kot jezik srca. Ta jezik jim daje možnost ovrednotiti svojo zemljo in izkazati svojo posebnost v današnjem globaliziranem svetu. Poleg tega nova ženska generacija še ni bila posebej raziskana.

Osredotočili se bomo torej opus Marine Cernetig, Claudie Salamant in Andreine Trusgnach, ker so najbolj produktivne sodobne avtorice Beneške Slovenije. Luisa Battistig in Loredana Drecogna zadnja leta nista bili tako aktivni, zato ju poleg Margherite Trusgnach, ki se čedalje bolj uveljavlja, na tem mestu samo omenjamo.

Luisa Battistig

Luisa Battistig (1959) se je rodila v Marsinu in živi pri Mašerah pod Matajurjem. Pesnica je predsednica Planinske družine Benečije in aktivno sodeluje v beneških kulturnih in družbenih organizacijah. Objavljala je v raznih revijah in v Trinkovem koledarju. Dobila je tudi več nagrad. Leta 2004 je izšla njena pravljica *Skrivnost dveh bregi – Il segreto delle due montagne* z ilustracijami Luise Tomasetig. (Obit 2004, 76)

Loredana Drecogna

Loredana Drecogna (1965) je svoje otroštvo preživela v Gorenjem Tarbiju. Objavljala je v raznih revijah in v Trinkovem koledarju, sodelovala na raznih tečajih in pisala tudi za Beneško gledališče. (Obit 2004, 77)

Margherita Trusgnach

Margherita Trusgnach se je rodila leta 1963 in živi v vasi Sevce v občini Grmek. Aktivno sodeluje s slovenskimi društvi v Benečiji, predvsem s kulturnim društvom Rečan pri odmevnih prireditvah, ki jih društvo ponuja samo ali v sodelovanju z drugimi. Je ustanovni član čezmejnega društva PoBeRe. Za kulturno društvo Rečan pripravlja pesniški večer »V nebu luna plava«, na katerem se odvija vsako leto v septembru sodelujejo pesniki in pisatelji različnih jezikovnih manjšin. Ureja tudi pesniške zbirke. Sodelovala je na natečaju »Nas domači jizik« in na raznih pesniških večerih. Prav tako je začela pisati predvsem v narečju Rečanske doline. (Inštitut za slovensko kulturo)

6.1 MARINA CERNETIG – ŽIVLJENJEPIS

Življenjepis nam je podala avtorica sama.

Marina Cernetig se je rodila leta 1960 v Srednjem v Benečiji. Ob poeziji v slovenskem narečju Nadiških dolin se posveča tudi gledališču. Za predstave domače igralske skupine piše in prireja tekste ter jih prevaja v beneško narečje.

Je kulturna delavka in vodi Inštitut za slovensko kulturo v Špetru. Tako kot drugim vse do njene generacije tudi njej ni bila dana možnost spoznavanja slovenskega knjižnega jezika v javni šoli, tako da se ga je naučila na raznih tečajih. Objavljala je v raznih revijah, v več antologijah narečne ustvarjalnosti in v Trinkovem koledarju ter sodelovala na literarnih natečajih.

Leta 2007 je izšla njena zbirka pesmi *Pa nič nie še umarlo* pri Založništvu tržaškega tiska v Trstu. Poleg zbirke je pesmi objavila tudi v likovni prilogi z naslovom »*Utekli so bogovi hiše*« Trinkovega koledarja iz leta 2011 in v reviji *Poetikon* št. 57–58. Sodelovala je v oddaji *Literarni nokturno* na radiu Ars, kjer je bilo prebranih nekaj njenih pesmi iz cikla *Smo že tle*.

6.1.2 INTERPRETACIJA PESMI

Na prvi pogled se zdi, da so pesmi Marine Cernetig polne pesimizma, a če se vanje bolj poglobimo, opazimo upanje. To upanje bi lahko bilo gledanje čez linijo meje. (Bandelj 2013, 67) Pod pojmom *meje* razumemo italijansko-slovensko mejo, ki bi lahko upodabljala veselje do življenja.

Zbirka *Pa nič nie še umarlo* Marine Cernetig je premišljeno komponirana celota. Začenja se z metaforo niti, ki povezuje glavne teme, kot so smrt, življenje in minevanje časa. Zadnji verzi pesmi so pogosto povezani s témami groba, smrti, teme in bolečine. Po drugi strani pa je tu tudi upanje, ki ga prinašajo meja in/ali sanje. (Novak Popov I. 2013, 5) Zbirka je razdeljena na tri dele: »*Ne vasi ...*«, »*Ne spomini ...*« in »*Ne trošti ...*« in to so tudi glavni motivi tega dela: pozabljene vasi, opuščene hiše, spomini in upanje.

Pesnica ne uporablja veliko besed – uporabi to, kar je bistveno, da bi se izrazila. Njena poezija spominja na hermetično poezijo Giuseppeja Ungarettija.⁸ Hermetični pesniki so poezijo razumeli kot preblisk in nepričakovano intuicijo. Pogosto so uporabljali prosti verz brez interpunkcije, v katerem so govorili o praznini in samotnosti sodobnega človeka. To počne tudi pesnica Marina Cernetig z besedami v beneškem narečju: s kratkimi verzi, pogosto povezanimi med sabo brez kakršnihkoli interpunkcij, in z natančnimi besedami govori o osamljenosti sodobnega beneškega človeka.

Človeka pogosto poveže z motivom samotne, prazne hiše, ki nam daje vtis, da je pesnica doživela globoko resignacijo do življenja v sodobni Beneški Sloveniji. Zaradi teh razlogov bi jo lahko uvrstili v novo generacijo sodobnih hermetičnih pesnikov, ki pripovedujejo zgodbo človeka z bistvenimi besedami. V nasprotju s hermetičnimi pesniki pa ne uporablja težkih izrazov, ampak vsakdanje besede, ki v strukturi stavka dobijo velik pomen.

Pesnica je v likovni prilogi Trinkovega koledarja objavila tudi cikel z naslovom *Utekli so bogovi hiše*, kjer najdemo kar nekaj pesmi, posvečenih pozabljeni hiši in/ali vasi. Za analizo smo izbrali nekaj pesmi iz zbirke *Pa nič nie še umarło* in tudi še nekaj novejših.

Poezijo Marine Cernetig lahko delimo v pesmi o hišah in spominih, pesmi o smrti in upanju, pesmi o minevanju časa in pesmi o sanjah.

Pesmi o hišah in spominih

Vsak cajt je cajt za umierat

Vsak cajt je cajt za umierat je prva pesem zbirke. V zadnjem verzu te pesmi beremo tudi naslov zbirke (*pa nič nie še umarło*). »Hiša« je prva beseda pesmi in zbirke; s tem hoče pesnica poudariti svoj odnos do hiše in domovine. Hiša je *fil rouge*, ki povezuje zbirko. Glede na poetiko prostora filozofa Gastona Bachelarda⁹ (1884–1962) hiša varuje človeka;

---

⁸ Giuseppe Ungaretti (1888–1970) je bil italijanski pesnik, ki velja za vodilnega predstavnika hermetizma.

⁹ Gaston Bachelard (1884–1962) je bil francoski filozof, ki je napisal razpravo o poetiki prostora in v njen analiziral vlogo hiše.

»Hiša odraža bolj kot pokrajina razpoloženje duše«¹⁰. (Obit: 2007) Torej odraža to, kar čuti človek, pa naj bo to opuščena, pozabljena hiša ali pozabljena in uničena vas. Pesnica opisuje, kaj ostaja v hišah v majhni beneškoslovenski vasi. Vidi samo nekaj naslonjenih strešnikov in uničenih dimnikov, ki stojijo, kot da bi bili vezani v nesrečni, žalostni ljubezni. Poleg teh pesimističnih podob pa Marina Cernetig podarja upanje z zadnjim verzom, saj trdi, da nič ni še umrlo. Morda so hiše, vasi, stvari uničine, a umrle niso:

Hiše se kupe darže,
objemajo se same
med življenjem an smrtjo
na previdni nit.

Šibkuo oparti
korci an cemini,
ku nasrečna ljubezen
na dvoumni nit.

Pa nič nie še umarło.¹¹ (Cernetig 2007, 9)

Utekli so bogovi hiše

Pesem *Utekli so bogovi hiše* je sestavljena iz 18 prostih verzov brez rime. Čeprav ni rime, je ritem vseeno navzoč, ker so verzi pogosto sestavljeni samo iz ene ali iz dveh besed (utekli so, bogovi hiše, vune, skušji itd). Tudi ponavljanje besede *an* (an kart maute an lesu an praznih štij) ustvarja ritmično napetost.

V tej pesmi Marina Cernetig omenja morda celo fantastičen element oziroma element vaškega verovanja, ki ga predstavljajo bogovi (utekli so bogovi hiše). Ti bogovi naj bi bili zaščitniki hiše.

---

¹⁰ La poetique de l'espace (1957), Poetika prostora (2001).

¹¹ **Vsak cajt je cajt za umierat**

Hiše se skupaj držijo, / objemajo se / med življenjem in smrtjo / na previdni niti. / Šibko oprti / korci in dimniki, kot nesrečna ljubezen / na dvoumni niti. / In nič ni še umrlo. (Cernetig 2007, 9)

V pesmi *Vsak cajt je cajt za umierat* hiše imajo nalogo varovanja, tu pa so bogovi tisti, ki ščitijo človeka, a so izginili: hiša je prazna, brez zaščite in brez ljudi, samo tisti stari predmeti (lončič, srajca, miza, volna, grah, cunje, malta, les) še varujejo in ščitijo hišo, ki jo pesnica upodobi kot mrliča. Hiša postane mrlič. Pesem torej poleg otožnega stanja duševnosti pesnice opisuje tudi stanje beneških vasi. Je obsodba tistih, ki so pustili, da hiše umrejo:

Utekli so
bogovi hiše.
Lončič je počarneu na gasu
tont v hladilniku
srajca obješena
na parpartih vrat.
An miza
parpravjena za popieglat
donas ku učera
tist kupac pozabljenih dni.
Sila zasutih glažu
vune
skušji
graha, cunji an kart
maute an lesu
an praznih štij
ki se plengajo v mieru
tistega ki varje marliča.¹² (Cernetig 2011, 24)

---

¹² **Utekli so bogovi hiše**

Utekli so / bogovi hiše. / Lonec je počrnil na štedilniku / krožniki v hladilniku / srajca obešena / na pripirani vrati. / In likalna deska / je pripravljena za glajenje / danes kot včeraj, / tisti kup pozabljenih dni. / Vihar razbitega stekla / volne / listje / grah, cunje in papir / malta in les / in prazne kletke / ki se gugajo v miru / tistega ki varuje mrliča. (Kravos 2011, 24)

Pesmi o sanjah

Sanjà

Pesem *Sanjà* je zgrajena iz petih kitic: prva kitica ima tri verze, druga dva, tretja in četrta kitica ponovno tri, peta kitica pa je sestavljena iz enega samega verza, kot je običaj v drugih pesmih te pesnice. Zadnji verz je pogosto osamljen, kot nek sklepni verz, ki vsebuje vse tisto, kar je napisano v prejšnjih verzih. Ritem je določen z rimo (ubila – zdrobila) in z rabo kratkih verzov *zamiere an sovraštva*.

21. decembra 2007 je padla italijansko-slovenska meja, a pesnici pa se je prav v tem letu nekaj mesecev prej sanjalo o padcu te meje; sanjalo se ji je, kako bi lahko bilo brez nje. Vse je ostalo enako: reka Nediža je tekla kot po navadi, krave so se na pašnikih nad vasjo Mersin (na gori Matajur) z lahkoto sprehajale po obeh straneh meje. V sanjah pesnica želi, da bi bili uničeni predsodki, ki prihajajo iz zgodovine, in da bi živeli brez *zamiere an sovraštva*. Ker v sanjah ni pravil, *ni pravil tu sanj*, sanjamo, kar si želimo:

Je padla dol na meja
an ka se nie ubila!
Tu an žlag se je zdrobila ...

Ostanejo skale, kamani an kamančiči povsierode.
Še tarkaj prahu ne ...

Nediža navadno teče,
krave gu Marsine se lahko sprehajajo ča an san,
ščinkovac pieje an vsi ga zastopejo.

Se prenašajo spomini,
ki na nosejo za sabo
zamiere an sovraštva.

Nie pravil tu sne.¹³ (Cernetig 2007, 33)

---

¹³ **Sanjà**

Padla je meja / in se je razbila! / V hipu se je zdrobila ... / Ostajajo skale, kamni / in kamenčki vsepovsod. / Niti veliko prahu ... / Nediža teče kot po navadi, / krave v Marsinu / se lahko sprehajajo sem in tja, / ščinkavec poje / in vsi ga razumejo. / Prenašajo se spomini, / ki s seboj ne nosijo / zamere in sovraštva. / V sanjah ni pravil. (Cernetig 2007, 33)

Pesmi o minevanju časa

Smo že tle

Pesem *Smo že tle* je ena od pesničinih najnovejših, saj je bila objavljena v reviji Poetikon leta 2014. Sestavljajo jo štiri kitice: prvo kitico sestavljajo štirje verzi, drugo dva verza, tretjo pet in četrto dva verza.

Tako kot skoraj v vseh avtoričnih pesmih v zadnjih dveh verzih najdemo nauk.

Pesem se začne z naštevanjem imen tistih modrih ljudi, ki jih je poznala avtorica. Pesem je priča tega, kar se pogosto godi z našimi dedki, da nam namreč veliko pripovedujejo o starih navadah in izročilih, a na to nismo pozorni. Ko umrejo, se z njimi izgubi vse znanje, ker jih nismo dobro poslušali, posneli ali intervjuvali. Od njih samo nekaj spominov ostane v nas samih (*v pamet naložene z bip in tag se skrivajo*) prav zato, ker naša družba teče naprej (*bip in tag*).

Besede *bip an tag* imajo tudi onomatopoietično funkcijo, saj sugerirajo zvok tehničnih naprav. Celotna kitica hoče biti kritika današnje družbe, v kateri človek hiti in ne posluša.

Pesnica se je po drugi strani nekaj naučila od starih ljudi, ki jih je poznala (Nuna Angelina, Bažilia, Margherita, Tonina, Nona Gižela, Perin), ne dovolj in *ne bo znala dati vsieh odgovorov*. Danes je sama to, kar je, tudi zato, ker je poslušala, zdaj pa se le še spominja. Čeprav je ženska 21. stoletja, ki živi v času tehnologije, bi rada, da bi se v njeni pameti odkrivali spomini. A znanje, ki ga je pridobila od starih ljudi, ne bo nikoli popolno, saj trdi, da bo sicer pričevala naslednjim generacijam, a ne bo znala odgovoriti na vsa vprašanja.

Nuna Angelina, Bažilja,

Margherita, Tonina ...

Nona Gižela, Perin ...

obdarite me s spomini

V pamet naložene z bip an tag
se skrivajo.

Mi priče brez dokazu
smo že tle

malomanj star
s štafetno palco v rokah
v pomankljivem letanju.

Bomo pričali brez znat
dat vsieh odgovoru¹⁴ (Cernetig 2014, 157)

---

¹⁴ **Smo že tle**

Botra Angelina, Bažilija, / Margherita, Tonina, / Nona Gižela, Perin, / kar sem z darovi spomina. /
V pameti, prenatrpani z bip in tag / se skrivajo. / Priče smo, a brez dokazov / le malo za vami /
malo manj stari / s palico v roki, ob slabi predaji / pri štafetnem teku. / Pričevali bomo, ne da bi
znali odgovoriti. (Kravos 2014, 157)

Nohate sniedene

Pesem *Nohate sniedene* je zanimiva zaradi ljudske izštevankе, ki se nahaja v drugi kitici (*tele je nes v malin, / tele je parnes, / tele je skuhu, / tele je počuhu / an tele je vse sniedu*). A pesem ni tako vesela, kot je videti na prvi pogled, ampak govori o stvareh, ki se počasi kvarijo, kot so nohti naših prstov, ker jih uporabljamo pri delu in se prav zaradi tega obrabijo. Roke so tu metafora za delo in za boj v vsakdanjem življenju, a simbolizirajo tudi razočaranost nad »Očetom našim«, ki ne pomaga vedno, da stvari tečejo, kakor bi morale, in si mora človek vedno pomagati sam.

Pesem je sestavljena iz štirih kitic, vsaka pa ima različno število verzov: prva kitica ima dva verza, druga kitica pet, tretja štiri, zadnja pa je zgrajena iz enega samega verza. Ritem je strogo določen, čeprav ni rim, ker je pesnica v pesem vrinila izštevanko in ker je prisotna anafora s ponovitvijo besede *vse* (*vse se doseže ..., vse pa se ponuca ...*).

Nohate sniedene

na rokah tarpljenje.

Tele je nes v malin

tele je parnes,

tele je skuhu,

tele je počuhu

an tele je vse sniedu

Vse se doseže

kajšankrat tud po naši volji

Oče naš, ki si v nebesih

vsake viere an prepričanosti.

Vse pa se an ponuca.¹⁵ (Cernetig 2014, 161)

---

¹⁵ **Nohate sniedene**

Pogrizeni nohti / zgarane roke. / Tale je v mlin nesel, / tale je mesil, / tale je spekel, / tale je pokusil / in tale vse snedel / Vse se dočaka / včasih se zgodi tudi po naši volji / Oče naš, ki si v nebesih / vseh ver in prepričanij. / Vse pa se kdaj tudi obrabi. (Kravos 2014, 161)

6.1.3 INTERVJU Z MARINO CERNETIG

1. Kdaj in zakaj ste začeli pisati?

San začela pisati po slovensko brez tvoj, kar Aldo Clodig, duša kulturnega društva Rečan, me je vprašu, če napišes no pjesan za »Senjam beneške pjesmi«. San začela pisat takuo, ki san mogla an znala, brez še viedet, de so č, š, ž ... Potlè san začela sodelovat v Študijskem centru Nediža, ki je pripravju za mlade literarni natečaj »Moja vas« in poletne centre »Mlada brieza«.

Takuo san se zaviedla, de naš jizik se ga lahko tud piše. Puno san se naučila od Pavla Petriciga an Žive Gruden, s katerimi san začela dielat lieta 1980 na Zavodu za slovensko izobraževanje. Takuo san bila med ustanovitelji dvojezične šole in san začela dielat z društvu in z Beneškim gledališčem le po zaslugi Alda Clodiga, ki je pisu tekste in jih tudi režirau.

Ljudje mojih liet, ki pišemo v slovenskem narečju, na poznamo dobro slovenskega knjižnega jezika, zaki v Videnski pokrajini parva šuola, kjer se je učil slovenski jizik, jo je odparu Zavod za slovensko izobraževanje šele lieta 1984.

Takuo san začela, brez de bi se zaviedla, kakuo je važno pisat v svojim jiziku. San pošjala parve tekste na natečaj »Calla in poesia« al »Naš domači jizik«, zaki san se bala, de bo manjku naš glas, glas naših dolin ...

Donas je šele takuo, napišes no poezijo, zaki san vabljena na branje al za se vpisat na kakšen natečaj; predielan gledališki tekst, zaki ga nucamo za predstavo ... nie nikdar cajta za te pravo pisanje!

2. Katera je vaša najljubša pesem? Ali obstajajo pesmi, ki si jih niste nikoli želeli napisati?

Najljubše pesmi nieman, an tud nieman adne, ki jo na željejen napisati, zaki san jo že vargla.

3. Koliko je vplival kraj, v katerem živite, na vaše ustvarjanje?

Sada vien, de lahko nucan muoj jizik, zaki predstavlja menè an moje korenine, an ga nucan, zaki zad za vsako besiedo se skriva muoj sviet an muoj jizik, ki nie nič manj vriedan kakor drugi. Tuole vaja za vsakega avtorja an še vič za nas, ki pišemo an gledamo ga branit an ohranit, de bo še živeu.

4. Kateri pesnik/pesnica vam je najbolj blizu?

Niman adnega, beren, kar iman cajt, slovenske avtorje, četudi rajši iman ženske pesnice. Moran pa povedati, de ko san začela pisati, san brala pesmi Marka Kravosa, ki san jih hitro zastopila, an tud donas prebieran buj rada tekste, ki jih hitro »ujemen«.

5. Pa nič nie še umarlo oziroma naslov vaše zbirke – kaj pomeni? Kako ga nam razlagate?

Živimo na robu Italije in na robu Slovenije, v krajih, kjer meja je negativno vplivala zaradi kulture, ki predstavlja. V krajih, ki so jih pustili umierat pru zauojo soje identite. Pa nič nie še umarlo, tle smo šele, četud kajšan krat mislin, de gremo h koncu.

6. V vaših tekstih čutimo rahel pesimizem ... Téma smrti je precej prisotna, kakor tudi téme grobov in opuščениh vasi. Kje ob teh témah najdete luč v življenju? Ali je življenje samo počasno in žalostno čakanje na smrt?

Luč je vedno kje, se skriva saldu za kako besiedo al v spomilih. Vse razpada, pa sanje so, an nam dajejo muoč gledat napri.

7. Veliko vaših pesmi se povezuje s temo hiše, doma. Kaj za vas pomeni dom?

Moja hiša nie samuo hram, kjer san se rodila in živiela, je Černeče, moja vas, ki se zgubja, ki se skriva v hosti, in vse ostale v naših dolin. Hiše kažejo, kakuo se upiramo usodi, ki zgodovina nan je naložlà. Je an način za ga branit an ovrednotiti.

8. Za našo analizo je zanimiva pesem *Pieješ po taljansko*. Kako nam razlagate zadnja dva verza pesmi? Ali je pomemben vsak jezik?

Pesem je pogled na današnje življenje, kjer se miešajo ljudje, kjer muoremo bit odparti na spremembe, gledat se zastopit. An biele suze kažejo našo »nadužnost«, zaki smo vierval v tiste, ki so upravljaj naše kraje, an biele zvezde pa nostalgijo tistega, ki je deleč od duoma an se ga spominja saldu lieušega, ku ki je.

Jizik je znak vsake skupnosti, v vsaki poezji se skriva dušica avtorja in sojih korenin, vsaka besieda ima no zgodovino. Se na smiemo bat srečanja drugih kultur in jizikov, zaki misli se povezujejo med njin, če utegnemo prestopiti mostove an zidove.

6.2 ANDREINA TRUSGNACH – ŽIVLJENJEPIS

Andreina Trusgnach – Cekova se je rodila 30. novembra 1961 v Čedadu. Otroštvo je preživela na domu v Grmeku. Po poroki je živela pri družini Dortih v Kozici v občini Sv. Lenart. Zaposlena je kot bolniška sestra v čedajski bolnici. Aktivna je v slovenskih društvih Videnske pokrajine in v društvu PoBeRe.

Pesmi je začela pisati že pri petnajstih letih. Njena besedila so predvsem v domačem slovenskem narečju, piše pa tudi v italijanščini. Sodelovala je na raznih literarnih in drugih natečajih (Moja vas, Naš domači jezik, Senjam beneške piesmi, Kau v poeziji), na 20. Mednarodnem literarnem festivalu Vilenica (2005), na Festivalu slovenske narečne književnosti Dialekta 2011 (Murska Sobota) ter na mednarodnem festivalu poezije »Camminando – Camminando« – III edizione del Festival itinerante Internazionale di Poesia »Acqua di acque« (Gorica, 2011). Leta 2011 je pri kulturnem društvu Ivan Trinko izdala izbor svojih pesmi z naslovom *Sanje morejo plut vesoko*.

Besedila Andreine Trusgnach najdemo tudi v priložnostnih brošurah, v revijah, šolskih in drugih antologijah ter v Trinkovem koledarju. (*Sanje morejo plut vesoko* 2011, 69)

6.2.1 INTERPRETACIJA PESMI

Analizirali smo nekaj pesmi iz zbirke *Sanje muorejo plut vesoko* in ugotovili, da jih lahko delimo v različne skupine: pesmi, posvečene rodni zemlji; pesmi, posvečene minevanju časa; pesmi, posvečene sanjam, in pesmi o ljubezni. Andreina Trusgnach velikokrat uporablja svobodni verz neenakomerne dolžine in prosto nerimano kitico. Raba anafore, paralelizmov in stopnjevanja ter poseben besedni red učinkujeta na ritem. (Novak Popov I.: 2013, 2)

V zbirki pesnica poudarja moč sanj, od koder izvira tudi naslov zbirke – *Sanje muorejo plut vesoko*. Sanje so to, kar rešuje človeka in tudi samo pesnico: *tek sanja, morebit, na umarje nikdar*, kdor sanja, nikoli ne umre. Sanje se prepletajo s spomini, ki so vezani na preteklost (*de b'mogli spomini*).

Pesmi, posvečene rodni zemlji

V skupino pesmi, posvečenih rodnemu kraju, jih spada veliko iz zbirke *Sanje muorejo plut vesoko: Benečiji, Naša zemlja, Ostanen, Garmak, Živiet tle, Pridejo ponoc, Kostanjova griča* in *Toje koranine*. Andreina Trusgnach piše o svoji deželi, njena pripadnost rodnemu kraju pa je seveda povezana s pojmom lastne identitete, ki je sestavljena iz mnogih plasti in se nenehno spreminja. Pesnica pogosto načenja vprašanja, čemu in kako živeti, zakaj vztrajati na svoji zemlji in v svojem jeziku, kaj so najgloblje vrednote in vezi. (Novak Popov, I. 2013, 1)

Benečiji

Pesem *Benečiji* je napisana v prostem verzu in je posvečena pesnični rodni zemlji, Benečiji, ki je deževen in otožen kraj. Pesnica imenuje Benečijo *naš svet*, zanjo je Benečija njen svet. Tega sveta vsekakor ne opisuje kot vesel, temveč kot umirajoč kraj, ki počasi izginja. Zanimivost pesmi je prav to, da je posvečena rodni zemlji, a se pesnica zaveda, da je z njo skoraj konec. V pesmi se čuti pajčolan resignacije.

Dolina utonjena v muorju globoke magle.
Nič družega ku šum od daža.
Ist sama, na robu zemje,
iman pred sabo
resnično podobo
umiranja našega sveta.¹⁶ (Trusgnach 2011, 5)

---

¹⁶ **Benečiji**

Dolina utopljena v morju globoke megle. / Nič drugega kot šum dežja. / Jaz sama, na robu zemlje, / imam pred sabo / resnično podobo / umiranja našega sveta. (Novak Popov I., 2)

Naša zemja

Drugačno razpoloženje se čuti v pesmi *Naša zemja*, kjer pesnica opisuje svoje življenje v Benečiji oziroma v Rečanski dolini. V njej tudi trdi, da *obedan na bo rivu reč, kuo je liepa naša zemja*, kar pomeni, da nihče ne bo znal povedati, kako lepa je njena zemlja.

Tudi pesem *Naša zemja* je napisana v prostem verzu in je posvečena Beneški Sloveniji ter življenju v teh krajih. Poleg rabe prostega verza smo ugotovili tudi rabo anafore (*ki te poznajo* – verz 3, *ki vedo vse* – verz 5, *ki so trudni* – verz 7, *kuo je lepuo* – verz 8, *kuo je lepuo* – verz 12). Poezijo sestavlja 28 verzov, med sabo povezanih tudi z rimo (*poznajo* – *poslušajo* – *morejo*).

Pesnica opiše vaško življenje, kjer se vsi poznajo in so si pripravljene pomagati med sabo. V metafori, ki prihaja iz otroštva, ko so pesnici rekli, da *bo rivala taknit nebuo, vide Benečijo* kot kraj, kjer človek najde samega sebe, in kraj, kjer se dobro počuti kakor v nebesih, če prispe na vrh brega.

Lepuo je živiet v Benečiji.
Viedet, de živiš med judi,
ki te poznajo, ki te poslušajo
an ti pomagajo, kar morejo,
ki vedo vse od tebe an ti se posmiejejo,
kar te videjo,
ki so trudni od diela an dielaš veseu an ti z njin.

(...)

Kuo je lepuo
živiet tu ni majhni vasi,
kjer se niema nič
an le grede se ima vse veseje.
Kuo je lepuo živiet
v Rečanski dolini,

s telin luhtan, ki je fajan
an vesok an ti diejo,
kar si majhan, de če prideš gor na varh brega
ga boš rivu taknit ...

(...)

Obedan na bo rivu reč,
kuo je liepa naša zemja,
nikdar.¹⁷ (Trusgnach 2011, 6)

Pridejo ponoc

Pesem je zgrajena iz 15 prostih verzov. V njej se prepetata dve pomembni temi: vezanost na rodno zemljo in dejstvo, da jo hočejo ubiti. Pesnica ne specificira, kdo pride, a sklepamo, da so to prav tisti prebivalci Nadiških dolin, ki so proti slovenstvu. Govoreče osebe, t. i. lirski subjekt, je v tej in drugih pesmih individualizirana. Izraža namreč enkratna doživetja in čustva jaza ter jih večkrat sporoča bližnji osebi, ki jo nagovarja s »ti«. (Novak Popov I. 2013, 3)

Vsa pesem je kot velika metafora za uničenje starih tradicij. Ljudje pridejo ponoči, ko vsi spijo, da bi vse uničili, a se jim pesnica upira in se bori z močjo pesmi in besed. Trdi, da bodo vsi njeni peli, in če bodo hoteli ti ljudje odrezati njihov jezik, bodo njihove pesmi, besede in misli že tako visoko na nebu, da ne bodo nikoli več umrle.

Pesem je zelo pomembna, saj iz njenih besed čutimo, kako je za to slovensko manjšino pomemben jezik. Sklepamo lahko, da je prav jezik bogastvo tega ozemlja, in če se bo zgodilo, da ga bo kdo hotel uničiti, se bo prebivalstvo Benečije borilo do zadnjega diha.

---

¹⁷ **Naša zemlja**

Lepo je živeti v Benečiji, / vedeti, da živiš med ljudmi, / ki te poznajo, / ki te poslušajo / in ki te pomagajo, kadar morejo, / ki vedo vse o tebi, / in se ti nasmejejo, ko te videjo, / ki so utrujeni od dela, / in z njimi vesel delaš vesel tudi ti. (...) / Kako lepo je / živeti v majhni vasi, / kjer se nima ničesar / in hkrati se ima vse veselje. / Kako lepo je živeti / v Rečanski dolini, / s tem nebom, ki je čudovito / in visoko in te rečejo, / ko si majhen, / da če boš prišel gor do vrha brega / se ga boš uspel dotaknit... (...) / Nihče ne bo zmožgal povedati, / kako lepa je naša zemlja, / nikdar. (Novak Popov I., 3)

Te cjejo stuort umriet,
Benečija, san zastopila.
Mislejo, de na ušafajo obednega zbujenega,
kar pridejo ponoc, ku tatje,
pa mi bomo pokoncu an vsi kupe,
na sred vasi,
zapiejemo na moc tiste piesmi,
ki so nas učil te star.
Bomo piel. An oni pridejo s škarjan
za nan odreizat jizik,
pa piesmi bojo že gu luhtu,
vesoke vesoke,
zbudjo vse judi na sviete,
vsi jih bojo čul an za tiste
na bojo mogle vič umriet.¹⁸

(Trusgnach 2011, 11)

---

¹⁸ **Pridejo ponoc**

Hočejo te napraviti mrtvo, / Benečija, sem spoznala. / Mislijo, da ne bodo našli nikogar zbujenega,
/ saj pridejo ponoči, kot tatovi, / toda mi bomo pokonci in vsi skupaj / na sredi vasi / zapeli bomo
glasno tiste pesmi, / ki so nas jih naučili stari. / Peli bomo. In oni bodo prišli s škarjami, / da nam
odrežejo jezik, / toda pesmi bodo že na nebu, / visoko, visoko, / zbudile bodo vse ljudi na svetu, /
vsi jih bodo slišali in zato / ne bodo mogle več umreti. (Novak Popov I., 8)

Pesmi, posvečene minevanju časa

V skupini pesmi, posvečenih minevanju časa, najdemo tele pesmi: *Jutre bom imela 18 let, Za me, Dok bo, bo, Se umiera no malo vsak dan, So se zgubile staze, 29. 11. 2011, Ka bi rada?, Sigurno, de bi tiela, Zmisli me, Tatova ura, Ku liscje, Me na videš! ... Me na videš!, Moja zima, Jutre al pa tada, Ka bi rada?* in *De b'ogli spomini*. Čas, ki teče, v pesmih spremljata resignacija in žalost. *Mladuost se je zaries zgubila*, piše Andreina Trusgnach ob 40. rojstnem dnevu (29. 11. 2011). Pesmi v zbirki lahko delimo na tiste iz obdobja mladosti (*Jutre bom imela 18 let, Za me, Dok bo, bo*) in tiste iz obdobja zrelih let (*29. 11. 2011*).

Se umiera no malo vsak dan

V pesmi *Se umiera no malo vsak dan* pesnica pravi, da se ne smemo več obrniti nazaj, saj tega, kar smo storili, ne bomo več mogli spremeniti. Minevanje časa je povezano z dežjem in z umiranjem sonca; sonce mladosti teče in sledi samo siva starost oblakov in dežja.

Pesem je sestavljena iz treh kitic. Počasi se iz ene kitice v drugo število verzov krči (prva kitica ima šest verzov, druga jih ima pet, tretja pa dva). Ponovitev na koncu pesmi oziroma v predzadnjem verzu poudarja dejstvo, da dež pada oziroma da počasi tudi mi padamo. Dež, ki nenehno in počasno pada, torej simbolizira ljudi, ki počasi padajo, ker *se umiera no malo vsak dan*.

(...) Sada pa
se umiera no malo vsak dan
an obedan se na more obarnit odzad,
bi teu, morebit,
pa na bo vic moc, ankul vic.

An pada daž, pada daž, pada le daž ...

An višno, de sonce je že umarlo.¹⁹ (Trusgnach 2011, 23)

---

¹⁹ **Se umiera no malo vsak dan**

Zdaj pa / se umira malo vsak dan / in nihče se ne more obrniti nazaj, / rad bi se, morda / a ne bo več mogoče, nikoli več. / In dež pada, pada dež, pada le dež ... / in gotovo je sonce že umrlo. (Novak Popov I., 18)

Pesmi, posvečene sanjam

Sanje so rdeča nit zbirke Andreine Trusgnach. Pomenijo voljo, upanje, pogum, želje, srečo. Sanje človeku pomagajo pri življenju, ga rešujejo in dvigajo dušo. Povezane so s prihodnostjo in z irealnostjo, saj *sanje muorejo plut vesoko*. (Novak Popov I.: 2013, 2) Toda na tem svetu, poudarja pesnica, je malo ljudi, ki si upajo sanjati. V to skupino spadajo pesmi *Tek sanja, morebit, na umarje nikdar, Cogito ergo sum, Nikdar, Ka bi rada?, Na mo dej in Naco san sanju, de an ist an dan san biu veseu*.

Nikdar

V pesmi *Nikdar* nas pesnica spomni, da ne moremo nikoli opustiti svojih sanj in se jih moramo vedno spominjati, ker nam dajejo upanje za boljše življenje, ki je že tako preveč resno in ločeno. Kot avtorica trdi v intervjuju, »sanje morejo plut vesoko«, da bi vsi živeli bolje, a ob tem ne smemo pozabiti resničnosti.

Nikdar

an zauoj obedne reči,

na stuoj genjat skakat

tu toje najliepše sanje

za arztrosit

vso muoc

an velik duh,

k'majo tu sebe.

Zmisli se

vsako an tkaj

pobuoscat upanje,

takuo de boš imeu nimar zalite toje dneve

od riesnega življenja.²⁰ (Trusgnach 2011, 31)

---

²⁰ **Nikdar**

Nikoli / in zvoljo nobene reči, / se ne potapljati / v svoje najlepše sanje, / da bi raztresel / vso moč / in velik duh, / ki ju imajo v sebi. / Spomni se / vsake toliko / pobožati upanje, / tako da boš vedno imel / svoje dneve zalite / z resničnim življenjem. (Novak Popov I., 26)

Pesmi o ljubezni

Zadnja glavna téma v zbirki je ljubezen. Pesnica opeva ljubezen do neke osebe, vendar izraža tudi ljubezen do narave, rodnega kraja in jezika. V pesmih *Dobro jutro!*, *An dave*, *Kikrat...*, *An nama je ratalo*, *Meje*, *Sa vieš?*, *Zauoj tebe*, *Moja muoc* in *Lahko nuoc* je ljubezen, ki jo čuti pesnica, jasno izražena, posvečene pa so človeku, ki ga ljubi.

6.2.2 INTERVJU Z ANDREINO TRUSGNACH

1. Kdaj in zakaj ste začeli pisati?

Vsi od mojih liet, po naših vaseh, smo guoril samuo po sloviensko an nie bluo pru obedne čude za tuole. Naše življenje je bluo popolnoma upito samuo od maternega jzika, obedan nie ču potrebe preguorit po taljansko, kar smo bli med nam. Pa, glih ku je bluo navadno guorit v našin slovienskim narečju, glih takuo niesmo imiel še tu pete, de bi se moglo po našim tud pisat. San začela pisat za te prvi natečaj »Moja vas«, ki ga je biu razpisu Študijski center Nediža, kar san hodila v parvem al drugem lietu italijanske srednje šuole v Škrutovin. Moja sestra Lucia mi je jala » napiš kiek«, takuo ist – an tud moji parjateljci – smo gledal se previdat, takuo k smo mogli, za napisat, sevie po taljansko!, kar smo tiel poviedat po sloviensko: namest »k« smo napisal »ch«, namest »š« smo napisal »sc«, namest »nj« smo nuczal »gn«, namest »lj« pa »gl« an takuo napri. Vsake lieto so nas nudli za napisat kiek družega za »Moja vas«, an tuole je spodbudilo vic ku kajšnega . San začela čut vojo pustit kiek napisanega po sloviensko, posebno zauoj te parvih »Sejmu beneške piesmi«, zak atu san se zaviedla, de se morejo pisat an nove piesmi po našin! Moji bratri an sestre so bli šli na »Senjam beneške piesmi« an so bli posnel vse piesmi. Tu malo cajta smo se jih bli navadl an smo jih pieli zvestuo. Takuo me je parjela posebna voja, de bi napisala moje misli. An takuo, zlo puna špota, san začela.

2. Katera je vaša najljubša pesem? Ali obstajajo pesmi, ki si jih ne bi želeli nikoli napisati?

Brez mislit previc, od mojih piesmi bi mogla bit »Sa vieš?«, tista od podarte pastieje, potle tud adna od te parvih, ki jo prebieran, kar gren kan, za opisat naše stanje, tle v Benečiji. ki je »Pridejo ponoc«, na žalost nimar aktualna. Piesmo, ki jo niesen bla tiela napisat, je šigurno tista, ki san jo posvetila moji najljubši parjateljci, ki v malo cajta je umarla. Zastopit, de kar smo nardile, smo nardile, kar smo se jale, smo se jale, mi je bluo pru žalostno.

3. Kateri pesnik/pesnica vam je najbolj blizu?

Telo je no lepuo vprašanje, zak me zmisle, kar san bla šela majhana. Ist iman dvie sestre buj velike an obadvie so se učile za meštre v Špietre: zauoj ki so ble barke, vsake lieto tu šuol so jin šenkal kajšne bukva. No lieto so pustile doma adno antologio, zlo debelo, puno taljanskih poezij. San imiela samuo tiste bukva od poeziji an san jih takuo rada prebierala, de je bluo ki! Kar san začela hodit tu srednjo šuolo, san se vickrat veselila, zak puno od telih poezij, ki san jih že poznala, san se jih muorla učit! Posebno na višji šuoli so mi bli všč Giuseppe Ungaretti an Salvatore Quasimodo. Od naših pesnikih, z naše zemje an Laškega, pa mi je zlo všč Francesco Tomada. Potle, sevie, de zlo rada prebieran tud piesmi od mojih »kolegah«, an se veselin za vsako novo, ki se rodi.

4. Vaše pesmi so napisane z enostavnimi besedami – zakaj?

Ist iman nimar potriebo zastopit tiste, ki pišejo te druž, čelih vien lepuo, de tuole, posebno v poeziji, bi ne imielo bit pru takuo pomembno. Če so piesmi pretežke, tud mene mi rata težkuo: ne moren se potalažt, če mislen, de niesan zastopila, kar je pesnik teu zaries poviedat! Zatuo mi je všč se stuort zastopit, čelih nie nimar takuo lahko, četud nucan primerjave an vsakdanje besiede. Puno liet se niesan upala pokazat družin, kar san pisala, an kar so mi pravli: »Pišeš poezije«, san nimar odgvarjala: »Neee. Nieso poezije: pišen samuo tiste majhane reči, ki mi pridejo v glavo!« Dugo liet me je bluo sram an san se bala, kar so me povezal s tolo preveliko besiedo »poezija«, pa pride cajt, de se naveličaš se opravičuvat an počaso se parvadeš!

5. Sanje muorejo plut vesoko - kaj pomeni za vas ta citat oziroma naslov vaše zbirke? Kako pomembne so sanje v vašem življenju?

Recimo, de sanje »morejo« plut vesoko an ne »muorajo«, pride rec, de če ti jin pomagaš plut, bojo plule, za šigurno na morejo plut same par sebe. Je trieba se potruditi za dat možnuost sanjan plut vesoko, an samuo če plujejo, ti morejo pomat iti napri tu življenju no malo buj lahko. San dugo cajta študirala na naslov, konc koncu more bit nie duo vie ki parmieran, zak so zbrane piesmi, od kar san imiela 15 liet do kar san jih imiela 50, an ne guore dost od sanjah ... Ist pišen od resnice, vickrat sanje daržmo skrite tu gajuf, se na še zmisljeno na nje, ma sanje morejo plut an morejo pomat, predvsen te mladine. Seviade, de

nie zadost sanjat: tu življenju se mora imiet noge lepuo oparte na tleh. Vemo, de nie lahko, de kaka srecja ti pade od luhta, ma včasih sanjat je vsedno glih, zak če se ustaviš samuo na kar je resnica, je zaries buj težkuo.

6. Koliko je za vas pomemben teritorij in koliko na vašo umetnost vpliva rodna zemlja, vaša Benečija?

Mi smo part naše zemje, posebno tisti, ki imajo naše lieta. Ist mislen, de smo zaries part tele zemlje. Naš jizik, naše koranine, naše navade, naše znanje so zaries velik del našega življenja, bi na moglo bit drugač. Sevide, de v lietah puno stvari se preložejo, pa moja zavednost, na kar zaries smo – Slovienj – je ostala. Ist san part naše zemje, ku ona je part mene.

7. V vaši zbirki je veliko razmišljanja o stanju sodobnega človeka, ki je ujetnik časa. Razmislek o času, ki teče, je eno izmed najpomembnejših tem evropske poezije. Kako preživite minevanje časa?

Cajt muora iti napri! Samuo če gre napri, se morejo pobrat sadje, ki se je usadilo. Za kar se tiče naju, ku Benečane, cajt, ki gre napri, pride rec puno žalosti, zak 40 liet od tega obedan od nas nie biu mislu, de pridemo na tel punt, kjer smo sada: pru na koncu naše zgodovine. Čast bogu je dvojezična šuola, ja, ki nardi no veliko dielo, an puno od nas smo navadli snuove, de jih ne muora bit špot bit, kar smo: znat po sloviensko, poznat naše navade, spoštuvat an se potrudit za našo kulturo, bit ponosni Benečani an kuo je važno guorit po našin. Pa vsedno, donašnji dan, te mladi, ki guore zaries lepuo, jih je nimar manj, an tu kaki vasi niemajo s kuon se preguorit po sloviensko. Buj cajt gre napri, nimar manj jih bo. Buj cajt gre napri, buj bomo zaries te zadnji. Za kar se tiče osebno vsakega človeka, zgubjamo tu šleutarije paš duo vie ki dost parložnosti, zauoj ki na znamo nucat cajta takuo, ki se gre. An za tuole smo samuo mi krivi. Kar me narbuj straše an žaluje, je pa, de za vsakega našega človeka, ki umarje, zgubmo no veliko bogatijo: njega spomine, njega znanje, štihjace piesmi, besiede, imena od hostieh an od njivah, izkušnje an duo vie še dost reči, ki obedan drug na bo mu zaluožt. Za vsakega Benečana, ki umarje, zgubjamo an kos naše zgodovine, an kos našega sveta, an kos naše dušice.

6.3 CLAUDIA SALAMANT – ŽIVLJENJEPIS

Svoj življenjepis nam je podala avtorica sama: »San se rodila v Čedadu lieta 1970. Do 11 let san živiela par Salamante, majhana vasica v Idarski dolin, potle san se preselila v Špietar an še v Čedad. Pisat, za me, je sama možnost za bit prisotna med drugimi ljudmi, za pustit kiek, ki rata besieda an čustvo.

Pišen o mojih otroških liet. Kar pišen, spomini ratajo še ankrat resnica an oživiejejo v pamet. Čustva skrite v besiedah, rodijo nove čustva. Besieda tama izgine, pisanje da luč preteklosti an sveti v pamet. Pišen tud o današnjih stvareh an od našega čudnega življenja.«²¹

6.3.1 INTERPRETACIJA PESMI

Pesmi Claudie Salamant nam je posredovalo Kulturno društvo Ivan Trinko, ki ji pripravlja zbirko. Pesmi bi lahko razdelili v štiri različne tematske skupine: pesmi, posvečene reki »Idarji«, pesmi hiše in spominov, pesmi o majhnih stvareh in pesmi o minevanju časa. Te pesmi so pogosto kratke, saj je v zbirki tudi nekaj haikujev. Včasih so verzi celo sestavljeni iz ene same besede. Pesnica ima raje prosti verz kakor trdne oblike, a v stavke vrine veliko metafor, primer, apostrof in aliteracij.

---

²¹ Prevod v slovenščino:

Rodila sem se v Čedadu. Do 11. leta sem živela pri Salamantih, to je majhna vas v dolini reke Idarje v Beneški Sloveniji. Nato sem se preselila v Špeter in nazadnje v Čedad. Zame je pisanje edina možnost, da bi bila prisotna med drugimi ljudmi, da bi pustila nekaj, kar bi lahko postalo beseda in čustvo.

Pišem o svojih otroških letih. Ko pišem, spomini znova postanejo resnica in oživijo v mislih. Čustva, ki so skrita v besedah, rodijo nova čustva. Z besedo izgine tema, pisanje daje luč preteklosti in sveti v razum. Pišem tudi o današnjih stvareh in o našem čudnem življenju.

Pesmi, posvečene reki Idariji

Idarja

Reka Idarja²², ki teče po istoimenski dolini, kjer leži rojstni kraj pesnice, je v njenih pesmih vedno prisotna. Ta reka je zanjo zelo pomembna, saj je del njenega otroštva in njenih spominov, kakor je zatrnila v intervjuju. V zgodovini literature je reka sicer pomenila nekaj, kar se nenehno spreminja, že grški filozof Heraklit²³ je trdil, da *vse teče, nič ne miruje – pánta rêi*. Kasneje je to Heraklitovo izjavo Platon razložil tako, da se vse giblje in nič ni nikoli pri miru, enako kot ljudje, ki se nahajajo v toku reke. Nikoli ne boš v isti reki, pravi Platon.

S temi besedami se navezujemo na pesem *Idarja*, kjer pesnica v zadnjem verzu sprašuje reko, koliko utrujenih nog je že osvežila (*dost trudnih nogi si zmočila ti?*). Ta apostrofa, s katero avtorica nagovarja personificirano geografsko pojavnost, v tem primeru reko Idarjo, je zelo pomembna za razumevanje njenega odnosa do rojstnega teritorija:

V tvoji srebarni vodi
se zagledam z očmi majhanega otroka.
Zlate perje pod soncam blašče.
Mahán zeleni mah
kamančke pokriva.

---

²² Reka Idarja (v slovenščini Idrija ali Idrijca, v italijanščini Judrio) teče ob državni meji med Slovenijo in Italijo in deli Brda od Beneške Slovenije.

²³ Heraklit (535 pr. n. št.–475 pr. n. št.) je grški antični filozof, znan po svojih zagonetnih izrekih.

Sanjam sončne rumene dneve,
zelene travnike,
biele, duge, ravne poti.
Oblači se.
Tišina, mraz,
temna voda sedaj teče pod mojim očmi.
»Dost trudnih nogi
si zmočila Ti?«²⁴

Pesmi hiše in spominov

Rebinjakova hiša

Kot smo ugotovili, ima hiša velik pomen za vse beneške pesnice, saj je kot skrinja, ki v svoji notranjosti hrani vse spomine, dogodke in pozabljene stare stvari neke družine. Claudia Salamant ljubi svoj rodni kraj in seveda svojo rodno hišo. Veliko je pisala o teh témah, da bi nekaj ostalo tudi za prihodnje generacije, kot sama trdi v intervjuju. V pesmi *Rebinjakova hiša* čutimo močan odnos, ki veže pesnico, hišo in prejšnje prebivalce tiste hiše. Pesnica se spet oglasi, a zdaj ne govori hiši, ampak prejšnjemu prebivalcu hiše, ki jo je zapustil.

Pesem je zgrajena iz dveh delov: prvi del je opis predmetov v hiši (*palčuna, prah, vunasta koutra, kalderin za kafe* itd), v drugem delu pa pesnica govori z gospodom, prebivalcem hiše. Kot kaže končnica narečnega glagola (*igru, pustu* itd.) je to moški. Čuti se rahel pesimizem, ker hiša brez njega ne bo preživela, ampak bo ostala zaprta kot druge hiše v vasi.

---

²⁴ **Idarija**

V tvoji srebrni vodi / se zagledam z očmi majhnega otroka. / Zlati listi se bleščijo pod soncem. / Mehak zeleni mah pokriva kamne. / Sanjam sončne rumene dneve, / zelene travnike, / bele, dolge, ravne poti. / Oblači se. / Tišina, mraz, / temna voda sedaj teče pod mojimi očmi / »Koliko utrujenih nog si že zmočila Ti?«

Palčuna, prah,
muhe martve,
vunasta koutra
na divane.
Kalderin za kafe ičmenovo
na furnelu,
plastični tavajuč, kjer si karte igru
na mizi.
Vse je ostalo takuo, ki si pustu,
pa
s tabo se je ugasnil tuoj glas,
s tabo je muknila toja radio,
ki se je čula po cieli vas.
Tle so ostanki tojga življenja,
kje si pa ti?
Brez tebe hiša težkuo drži
sama sebe na konac.
Tud za njo
konac bo.²⁵

---

²⁵ **Rebinjakova hiša**

Pajčevina, prah, / mrtve muhe, / volnena odeja / na divanu. / Lonček za ječmenovo kavo / na štedilniku, / plastični prt, kjer si igral karte, na mizi. / Vse je ostalo, kot si pustil, / pa / s teboj je ugasnil tvoj glas, / s teboj je molhnil tvoj radio, / ki smo ga slišali po vsej vasi. / Tu so ostanki tvojega življenja, / kje si pa ti? / Brez tebe se bo hiša težko / držala pokonci. / Tudi za hišo bo konec.

Pesmi o majhnih stvareh

Mruje

To skupino pesmi smo tako poimenovali, zato ker se navezujejo na poetiko italijanskega pesnika Giovannija Pascolija²⁶. Prav z njim se je uveljavila »poezija majhnih stvari« (poesia delle piccole cose), ki opeva velikost vsakodnevnih stvari, ki jih človek pogosto ignorira. Željo po opevanju malo pomembnih stvari pa najdemo tudi pri Claudii Salamant, na primer v pesmih *Mruje*, *Kar lupim kompier* in *Garbida*.

Pesem *Mruje* je sestavljena iz 14 prostih verzov, ki so ritmično trdno zgrajeni zaradi prisotnosti ponavljanja (*na ... na ... na, mruje ... mruje ... mruje, hodjo ... hodjo ... hodjo* itd.). Glavne protagonistke v pesmi so mravlje, ki so zavohale sladkor in se zbrale na mizi, na tleh, v vsej hiši. Na koncu jih ubije roka in na mizi ostane samo sladkor.

Pesem je metafora tega, kar se v življenju pogosto zgodi: najmanjše in nebranjene stvari so tiste, ki jih z lahkoto premagamo. Šibkejši ljudje se ne znajo postaviti v življenju in so potolčeni od močnejših. S to pesmijo pesnica kritizira običajne situacije v današnji družbi, saj vedno ostane samo samo sladkor, ki bi ga lahko interpretirali kot površinskost v človekovi mentaliteti:

Na oknu, na mizi, na tleh
mruje, mruje, mruje ...
Hodjo, hodjo, hodjo
nimar napri.
Cuker uonjajo.

---

²⁶ Giovanni Pascoli (1885–1912) je italijanski pesnik, znan po pesniški zbirki *Myricae*, kjer opeva pomembnost majhnih stvari v naravi, na primer petje ptice, bliske in grome.

Duo ga vič pobere?
Duo ga vic damu znese?
Kera bo te parva?
Na roka
jih ustave an pomaste.
Cuker na mizi
ostane.²⁷

---

²⁷**Mruje**

Na oknu, na mizi, na tleh / mravlje mravlje, mravlje ... / Hodijo, hodijo, hodijo / vedno naprej. / Vohajo sladkor / Katera ga bo vzela največ? / Katera ga bo več odnesla domov? / Katera bo prva? / Neznana roka / jih ustavi in zmečka. / Sladkor na mizi / ostane.

Pesmi, posvečene minevanju časa

Dan za dnim

Pesmi z motiviko minevanja časa so v beneški književnosti dokaj pogoste. Tudi pesnica posveča veliko pesmi času, ki ni to, kar si navadno predstavljamo. Čas Claudie Salamant je čas sonca, ki kroži okoli nje v rodni vasi; je čas, ki ga s seboj odnese reka Idarja, ki čas krade. Pesnica se znajde v nadčasovni sferi, v kateri se nahaja njena rodna vas. Zanimivo je, da so dnevi personificirani, saj jedo čas (*dnevi napri gredo an jedo cajt*).

Pesem *Dan za dnim* je sestavljena iz 18 nerimanih verzov. Prisotna je anafora z zaimkom *ki* (*ki spi, ki križa, ki s sabo*). Ritem določa tudi aliteracija črke *d*, ki nam daje vtis minevanja časa.

Dan za dnim
dnevi napri gredo
an jedo cajt,
ki mi ostane
za bit tle,
tle, kjer se čujem
v mieru sama s sabo,
z drugim,
s svietam.
Tle, kjer cajt
ni cajt od ure,
ki spi an počiva,
je cajt od sonca,
ki križa oku mene,
od Idarje,
ki s sabo nese
muoj cajt
tle par nji.²⁸

---

²⁸ **Dan za dnim**

Dan za dnevom / dnevi gredo naprej / in jedo čas, / ki mi ostane, / da bi ostala tukaj, / tukaj, kjer se čutim / v miru sama s sabo, / z drugimi / in s svetom. Tukaj, kjer čas / ni čas ure, / ki spi in počiva, / je čas sonca, / ki kroži okoli mene, / čas Idarje, / ki s seboj odnaša čas, / ki ga preživljam z njo.

Otročjo srce

Pesem *Otročjo srce* združuje témo minevanja časa in témo meje, ki je beneško – slovenskim pesnikom zelo pri srcu. V pesmi lahko interpretiramo to mejo kot mejo časa ali tudi kot mejo, ki je ločila Slovenijo in Italijo. Deklica oziroma *čičica*, ki se je rodila, ko je meja zelo strogo določala mentaliteto ljudi, je v teku časa postala ženska, ki te meje več ne pozna.

Pomembno vlogo dobijo v pesmi oči, ki so to, kar se v času ne spreminja in kar razdeli pesem na dva dela: prvi del je napisan v pretekliku (oči deklice so se svetile v mlakuži), drugi del pa v sedanjiku (oči se svetijo v ogledalu). Prehod iz otroškega sveta je zelo opazen: oči so se prej svetile v luži, zdaj pa se v ogledalu, ki simbolizira odraslost:

V pačale so se svetile
oči čičice.
So sanjale, se troštale,
bale, veselile,
jokale.
V špiegle se svetijo
oči žene.
Sanjajo, se troštajo,
bojijo, veselijo,
jočejo.
So oči srca,
ki meje ne pozna.²⁹

---

²⁹ **Otročjo srce**

V luži so se svetile / oči deklice. Sanjale so, upale, / se bale, / se veselile, / jokale. / V ogledalu se svetijo / oči žene. / Sanjajo, upajo, / se bojijo, se veselijo, / se jočejo. / So oči srca, / ki meje ne pozna.

6.3.2 INTERVJU S CLAUDIO SALAMANT

1. Kdaj in zakaj ste začeli pisati?

Mi je bluo nimar všeč napisat moje čustva an misli na papir. Sam začela čut veliko potrebo pisat za pustit kiek, kadar so se rodil moji otroc, ki so prihodnost. V zadnje lieta življenja sam zgubila kakšno osebo, na katero sam bla zelo vezana, ki s sabo je nesla puno znanja, ki če je bluo napisano. je bluo ostalo tle.

Čujem potrebo pustit sledi ... takuo da dielo, misli, skarbi, sanje moje an vsieh tistih, ki so živiel pred mano, bojo h nucu kajšnemu. Ljudje, ki so živiel tle (blizu Idarje an v celi Benečiji) so muorli puno dielat an potarpiet, an ni glih, da vse tuole gre tu nič. Pisava je Luč sveta, je znanje, je ljubezen, je trpljenje, je odpartost do družega. Pisava je rešitev pruot nezanimanju, pruot individualizmu, ki vederbava svet.

2. Katera je vaša najljubša pesem? Ali obstajajo pesmi, ki si jih ne bi želeli nikoli napisati?

Moja najlubša pesem je »Il sabato del villaggio« od Giacoma Leopardija. Sem se jo navadla na pamet, kar sam imiela 12 liet, mi je stuorla zastopit, da je poezija pogled na življenje (la poesia è uno sguardo alla vita).

Pesem, ki mi je najbolj všeč med mojmi, je »Jih ne vidim«, zak čujem zaries, da (na kajšan način) obstajajo med nami osebe, ki so pustile tel sviet, tudi če jih ne vidim an nobedan jih ne vidi.

Ne, ne obstajajo pesmi, ki bi si jih nikoli ne želela napisat. Pisat za me je potriebno, ker me pomaga živiet, an mislim, da tuole velja za vse tiste ljudi, ki pišejo an so kjek napisal.

3. Koliko je vplival na vašo ustvarjalnost kraj, v katerem živite?

Prestor, kjer živim, vpliva zelo na moje čustva an na moje besiede. Prestori prestavljajo trenutke življenja. So pun spominov, pun stvareh, ki parnesejo na pamet vse, kar si v nje doživel: barve, luči, zvoki, duh. Prestori so pun čarovnije, te pejejo v preteklost, v cajt, ki za nje se ni spremenil.

Jist sam preživela veselo otroštvo v Idarski dolin, brez skarbi, an tle se čujem par mieru, sigurna, varjena. Samuo adna rieč me mot an me diela strah: se bojim, da teli prestori bojo pozabljeni an se bojo zgubil v garbido an v host.

4. Kateri pesnik/pesnica vam je najbolj blizu?

Mene so všeč Srečko Kosovel, Pablo Neruda an Dacia Maraini.

Narbuj so me všeč nepoznani pesniki. Večkrat se zgodi, da otroc v šuol napišejo zlo lepe pesmi, ki me storijo ostat brez besied.

5. De b' mogle besiede - kako nam razlagate naslov zbirke?

Besiede so bogatija, imajo veliko muoč. Besiede vežejo, iz besied se rodijo čustva, besiede nam pomagajo težave premostit. Bi bluo pru žalostno, če bi na imiel možnost guorit, poviedat, kar mislimo, kar imamo tu sarcu, če ne bi mogli nucat besiede, ki nas vežejo na prostore, spomine, osebe. Prve besiede, ki sam čula, prve besiede, ki so paršle uoz mojih ustah, so ble v mojim jeziku, ki za me je glasba, je prostor ... je vezan na zemljo, kjer sam zrasla an preživela mojo otroštvo. Je vezan na pravce, na dogodke, na čustva, na piesmi, na skrbi, na dielo, na trud od vseh tistih, ki so živiel pried ku midruz. Kar pišem, besiede tečejo uoz mene an jist se čujem par mieru, lahna. Tenčas ki pišem, cajt zgubi njega muoč an niema pomena, zak pisane besiede ostanejo.

6. Mnogo vaših pesmi je posvečenih reki, predvsem govorite o reki »Idarji«. Kaj pomeni za vas ta reka?

Idarja je rieka, v kateri sam se navadla plavat, sam zapoznala postrove an rake, sam se odhladila noge, kar sam grabla senuo blizu nje, sam kamlje metala. Idarja je moje muorje. Idarja je muost med preteklostjo an prihodnostjo. Muoj tata se je zabavau dol po Idarji an sada moji otroc poliete hodjo radi plavat an se norčovat, Idarja je simbol zgodovine moje družine an cele doline, je an part od mene.

7. V pesmi *Otročjo srce* pišete: »... so oči srce, ki meje ne pozna«. V njej najdemo témo minevanja časa in problem meje oziroma srce, ki ne pozna meja. Kaj je za vas meja?

Meja za me je trpljenje. Loči, oddaljuje.

Mislim, da narbolj velika meja za nas, za človeka, je cajt, ki vsak človek ima v življenju, cajt za me je velik sovražnik, teče an za sabo skor vse znese. V mojem srcu čujem, da cajt se je ustavu, velikokrat ist se čujem, ku kar sam bla majhana, an se čudvan sama sebe. Mislim, da edina stvar, ki se ne spremeni s cajtam, so čustva an ljubezen. Čustva an ljubezen premostijo vsako mejo.

8. Vaša poezija se zdi poezija majhnih stvari (*delle piccole cose*), katere téme precej spominjajo na italijanskega pesnika Giovannija Pascolija; to je vidno v pesmih *Kar lupim krompier*, *Mruje* ali *Magle*, kjer opisujete to, kar včasih vsi spregledujemo. Ali se strinjate s tem, da so najmanjše stvari največje?

Se strinjam, da minimalne stvari so najvažnejše. Mislim, da življenje je nimar prekratko, tud če je kajšankrat žalostno an težko, zatuo se spleča živiet z odpartimi očmi an uh za ne zgubit nič.

7. SKLEP

V diplomski nalogi smo se ukvarjali z beneško književnostjo od starih rokopisov do sodobnih avtorjev. Zajeli smo beneško literaturo v celoti in omenili njeje najpomembnejše predstavnike: Petra Podreko, Ivana Trinka, Izidorja Predana – Doriča idr. Povečini so to bili duhovniki, ki so se borili za slovenstvo. Na začetku so torej beneško književnost predstavljali moški, v prejšnjem stoletju pa so začele pisati tudi ženske. Zanimanje smo zato osredotočili na zadnjo sodobno generacijo, kjer imajo tudi ženske pesnice veliki pomen, saj so se odločile, da se bodo izražale v maternem beneškem narečju. Iz intervjujev s pesnicami, ki smo jih kontaktirali, je razvidno, da so avtorice z veseljem odgovorjale. To, kar nas je začudilo, pa je njihov globoki odnos do rodnega kraja. Marina Cernetig, Andreina Trusgnach in Claudia Salamant opevajo Beneško Slovenijo; na neki način so bile izredno pogumne, ker so brez vsakršnega slovenskega šolanja začele pisati. Njihova šola je bil Senjam beneške piesmi, ki je spodbudil celo generacijo pesnikov. Ljudje so na tem festival poslušali glasbo in besede. Te pesmi so začele *plut vesoko*, kakor trdi Andreina Trusgnach, vsi so se jih naučili in rodila se je želja po izražanju, po pisanju. Marina Cernetig v intervjuju opozarja, da “ljudje mojih lietih, ki pišemo v slovenskem narečju, na poznamo dobro slovenskega knjižnega jezika, zaki v Videnski pokrajini parva šuola, kjer se je učil slovenski jizik, jo je odparu Zavod za slovensko izobraževanje šele lieta 1984«. To pomeni, da ona, tako kot drugi pisci te generacijije ni obiskovala šole s slovenskim učnim jezikom. Obiskovala je italijansko šolo in poznala samo narečje, torej jezik, s katerim se izraža v pesmi. Dvojezična osnovna šola se je rodila šele leta 1984, kar pomeni, da so se učenci šele odtlej učili tudi v slovenščini. Ta šola je oblikovala celo generacijo študentov s hkratnim učenjem v dveh jezikih.

Jadranka Cergol trdi, da je “pomembno razlikovati med lastnim domačim jezikom, ki so ga nekateri poznali, in pa zavestno odločitvijo pisanja v narečju v nasprotju s knjižnim jezikom”. To pomeni, da so pesniki izbirali narečje prostovoljno in zavestno, saj se z njim lahko opiše vse, ne samo »kakih zanimivih dogodkov«. Pesnice v narečju izražajo tudi najtanjša osebna občutja, v njem doživljajo pokrajino in ljudi. (Bartol 1969, 7) Narečni jezik ni skrajna meja, je sredstvo, s katerim pesniki pripovedujejo tudi o čustvah in emocijah.

Jezik neke skupnosti ni samo skupek besed, temveč je izražanje identitete nekega naroda. Beneški pesniki v svojih pesmih odsevajo svojo dušo, identiteto, pokrajino. Težko je definirati človekovo identiteto, težko je povedati, kako danes čuti človek v Benečiji: italijansko, slovensko, na oba načina. Človeka oblikuje izročilo in ob tem, da se čuti globalnega človeka sveta, vseeno ohranja spomin na to, kar je bil ter gleda v prihodnost z upanjem, da Beneška Slovenija bo preživela.

8. VIRI

- CERNETIG, Marina: *Pa nič nie še umarło*. Založništvo tržaškega tiska, Trst, 2007. Tisk.
- OBIT, Michele: *Besiede tele zemlje*, Založništvo tržaškega tiska, Trst, 2004. Tisk.
- *Poetikon revija za poezijo in poetično*, letnik X, dvojna številka 57/58 (september – oktober / november – december 2014), str. 156–166, Ljubljana. Tisk.
- SALAMANT, Claudia: *Deb mogle besiede*. Računalniški dokument.
- Trinkov koledar, *Utekli so bogovi hiše*. Kulturno društvo Ivan Trinko/Circolo di cultura Ivan Trinko, Čedad/Cividale del Friuli, 2011. Likovni vložek.
- TRUSGNACH, Andreina: *Sanje muorejo plut vesoko*, Kulturno društvo Ivan Trinko/Circolo culturale Ivan Trinko, Čedad / Cividale del Friuli, 2011. Tisk.

9. LITERATURA

- Arhivi Inštituta za slovensko kulturo.
- BANDELJ, David: *Nekaj opazk o najsodobnejši Beneški poeziji*. Jezik in slovstvo, letnik 58, št. 4, str. 60–71, Gorica, 2013. Tisk.
- BANDELJ, David: *Sodobna literatura v Beneški Sloveniji med tradicijo in novimi izzivi*. Znanstveni posvet, Špeter, 19. junija 2014. Tisk.
- BANDELJ, David: *Sodobna poezija Beneške Slovenije: model angažiranega pesništva med Slovenci v Italiji*. Računalniški dokument.

- BREVINI, Franco: *Le parole perdute*. Einaudi, Torino, str. 3, 1992.

- CERNETIG, Marina; NEGRO, Luigia (ur.): *Mi smo tu, tuka, izde, kle, tle*. Inštitut za slovensko kulturo, Špeter – San Pietro al Natisone, 2006. Tisk.

- DAPIT, Roberto: *Nastajanje krajevnih knjižnih jezikov pri Slovencih v Furlaniji*, Trst. Tisk.

- KLODIČ, Aldo: *Duhuor an luna: težave, ljubezan, narava, življenje*. Kulturno društvo Ivan Trinko/Circolo di cultura Ivan Trinko, Čedad/Cividale, 2009. Tisk.

- *Književnost Beneške Slovenije/Literature from Beneška Slovenija*, 20. mednarodni literarni festival Vilenica, Društvo slovenskih pisateljev. Str. 370–417, Vilenica, 2005.

- KRAVOS, Bogomila: *Pomen beneškega gledališča*. Računalniški dokument.
- Kulturno društvo Rečan: *Pustita nam rože po našim sadit, 10 let Senjama beneške piesmi*. 1982, Trst. Založništvo tržaškega tiska, Tisk.

- MARTINIG, Vilma: *Večer beneške poezije*, 1980. Ciklostil.

- NOVAK POPOV, Irena: *Dve beneškoslovenski pesnici: Marina Cernetig, Gabriella Tomasetig* – Podpotnikova. Str. 1–6. Računalniški dokument.

- NOVAK POPOV, Irena: *Presežna vrednost sanj: ob pesniški zbirki Andreine Trusgnach*. Str. 1–6. Računalniški dokument.

- NOVAK POPOV, Irena: prevodi *Sanje muorejo plut vesoko*. Računalniški dokument.

- OBIT, Michele: *Ustvarjalnost brez besed?* Računalniški dokument.

- PETRICIG, Paolo (ur.): *Valli del Natisone – Nediške doline*. Cooperativa Lipa Editrice, San Pietro al Natisone, str. 165–243, 2000. Tisk.

- PIRJEVEC, Marija: *Odprimo neznano poglavje narečne poezije!*. Trinkov koledar, str. 164 – 169, 2001.

- www.michelinalukcova.net. Biografija. 5.8.2015. Splet.

IZJAVA O AVTORSTVU

Izjavljam, da je diplomsko delo *Jezik in identiteta: sodobne pesnice v Beneški Sloveniji* v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 21. avgust 2015

Emma Golles